

2002ko maiatza
SEI KULTUR ELKARTEA

ARETXABALETAKo Euskararen Kale Erabileraren Neurketa

*2001eko azaroan eta abenduan
egindako neurketa*

ARETXABALETAKO EUSKARAREN KALE ERABILERAREN NEURKETA

1	Sarrera	3
1.1	Kale Erabileraren beharra	3
1.2	Euskal Herriko Neurketa.....	3
1.3	Erabilera datuen garrantzia herri mailako hizkuntza planifikazioan.....	4
2	NEURKETA nola egin dugun	5
2.1	Neurketa egunak eta orduak	5
2.2	Aztertutako zonaldeak eta neurketarako ibilbideak	5
2.3	Neurketarako metodologia	6
3	Neurketaren EMAITZAK	9
3.1	Emaizta orokorrak	9
3.2	Erabileraren bilakaera	9
3.3	Erabileraren bilakaera, zonaldeka	10
3.4	Zonaldekako emaitzak.....	11
3.5	Adin taldekako emaitzak.....	14
3.6	Adin taldekako erabileraren bilakaera	15
3.7	Neurketa egunen araberako emaitzak	17
3.8	Generoaren araberako emaitza.....	18
3.9	Generoaren araberako erabileraren bilakaera	19
3.10	Haurren presentziaren eragina.....	20
4	Hizkuntza GAITASUNA eta BILAKAERA herrian	22
4.1	Aretxabaletako ezagutza (96).....	22
4.2	Ezagutzaren bilakaera.....	23
4.3	Adin taldekako ezagutzaren bilakaera.....	24
5	Emaitzen AZTERKETA ETA ESANAHIA	26
5.1	Espero daitekeen erabilera: kontzeptuaren azalpena	26
5.2	Erabilera erreal eta espero daitekeen erabilera	27
5.3	Eskualdeko, probintziako eta Euskal Herriko datuekiko alderaketa	29
6	Datozen urteetarako BEGIRA Prospekzioa (2001-2011)	32
7	ERANSKINAK	34
7.1	<i>Txillardegiren</i> eredu matematikoa eta erabilera isotropiakoa	34
7.2	Neurketa arauak eta oharrak.....	39
7.3	Fitxak	42
7.4	Emaizta orokorrak	47

1 SARRERA

1.1 Kale Erabileraren beharra

Euskararen egoera ona den edo txarra den, hobera doan edo okerrera doan galdetzen digutenean, askotan ez dugu jakiten nola erantzun, eta sarri erantzuna bera oso modu subjektiboan ematen dugu. Zentzu honetan, gero eta garrantzitsuagoa zaigu euskararen egoera eta bilakaera modu objektiboan baloratzeko aukera ematen diguten datuak izatea, eta datu horien artean bada bat herriko **euskararen errealitatea adierazteko funtsezkoa dena: kalean erabiltzen den euskararen neurketa**, hain zuzen ere.

Badira beste hainbat datu (erroldako ezagutza datuak, ikastetxe eta euskaltegietako matrikulazio datuak...) herriko hizkuntza egoera ezagutzeko baliagarriak direnak. Hala ere, herrian euskararen normalizaziorako ahaleginen ondorioak eta denborarekin ematen diren aldaketak eguneroko erabileran islatzen dira; gure herriko esparru ezberdinetan, besteak beste, herriko kaleetan. **Kale erabileraren neurketak, hortaz, errealitate horren berri ematen digu modu zuzen eta objektibo batean.**

Kontuan izan behar dugu, hizkuntza egoerari buruz ematen diren datu gehienak, oro har, hiztunek inkestetan aitorturiko datuak direla (erroldakoak, inkesta bidezko ikerketak, etab.). Hau horrela da, besteak beste, erabilera modu errealean neurtzea ez delako erraza izaten. **SEI elkarteak egindako neurketak kalean behaketa zuzenaren bidez lorturiko datuak eskaintzen dizkizue.** Horretarako, gainera, **oinarri metodologiko sendoa dugu.** Gaur egun SEI elkarte arduratzen da Euskal Herri mailan Kale Erabileraren Neurketa egiteaz eta horrez gain zenbait udalerritan ere egin ditugu honen antzeko neurketak (esate baterako, 2001ean hogeita bost bat herritan burutu ditugu neurketak).

1.2 Euskal Herriko Neurketa

Aretxabaletan egin dugun Kale Erabileraren Neurketaren **oinarri metodologikoa Euskal Herri mailan egiten den neurketan garaturikoa da**, baina kasu honetan herriko berezitasunetara egokituta.

Euskal Herriko Kale Erabileraren Neurketa Orokorra 1989. urtean egin zen lehen aldiz eta geroztik lau urtez behin errepikatu da: 1993an eta 1997an. Neurketa horretan Euskal Herriko 5.000 biztanletik gorako herri guztietan eta hemendik beherako batzuetan egiten dira neurketak. Orotara 250.000 hiztunetik gora behatzen dira kalean hizketan. 1998an EKB desagertu ondoren, **SEIk hartu du bere gain Neurketa Orokorra egitearen ardura**, eta pasa den azaroan bertan egin dugu IV. Neurketa, 2001. urteari zegokiona. Modu horretan, beraz, **SEIk orain arteko neurketen oinarri metodologikoa eta esperientzia jaso du, eta oinarri kontrastatu hau erabiliz egin dugu Aretxabaletako neurketa ere.**

1.3 Erabilera datuen garrantzia herri mailako hizkuntza planifikazioan

Kale Erabileraren datua funtsezkoa da herri mailan hizkuntza errealitatea ezagutu edota planifikatu nahi duen edonorentzat. Euskararen aldeko sustapen lan bat aurrera eramanez, ahal izateko baliabideak mugatuak izan ohi direnez, beharrezkoa zaigu premiarik larrienak zeintzuk diren ezagutzea, lehentasunak finkatzea eta ondoren horiengan eragiteko ekimenak martxan jartzea.

Neurketak, besteak beste, adin talde bakoitzak kalean euskara zenbat erabiltzen duen esaten digu, eta horrek **asko errazten digu ondoren lehentasunak non dauden identifikatzeko.** Gainera, Kale Erabileraren neurketak maiztasun batekin eginez gero (urtero, bi urtez behin...), urtetik urtera ematen den bilakaera ezagutu ahal izango dugu, eta modu horretan herrian ematen diren hizkuntza aldaketak gertutik jarraitu ahal izango ditugu.

Alde horretatik, **2001eko hau Kale Erabileraren Neurketa Aretxabaletan egiten den zortzigarren neurketa izanik, datuak 1990eko, 1991ko, 1996ko, 1998ko eta 2000ko neurketetan jasotako datuekin alderatu eta dagokion interpretazioa egin ahalko dugu.** Horregatik, 2001eko Kale Erabileraren Neurketa honetan, 1998an eta 2000an erabilitako diseinu bera erabiltzen saiatu gara. Izan ere, urte ezberdinetako neurketen jarraipen bat egiteak eta datuak konparatzeak du interesa, erabilerari dagokion bilakaera ezagutze aldera.

2 NEURKETA NOLA EGIN DUGUN

2.1 Neurketa egunak eta orduak

Aretxabaletan euskararen Erabileraren Kale Neurketa 2001eko azaroan eta abenduan burutu da: azaroan, hilaren 21ean (asteazkena), 23an (ostirala) eta 24an (larunbata); abenduan, berriz, hilaren 10ean (astelehena).

Guztira ondorengo koadroan dituzuen bost neurraldi egin dira:

➤ Azaroaren 21a, asteazkena,	18:00-20:00
➤ Azaroaren 23a, ostirala,	22:30- 0:30
➤ Azaroaren 24a, larunbata,	11:00-13:00
➤ Azaroaren 24a, larunbata,	18:00-20:00
➤ Abenduaren 10a, astelehena,	11:00-13:00

2.2 Aztertutako zonaldeak eta neurketarako ibilbideak

Neurtu eta aztertutako ibilbideen artean zonalde bat baino gehiago zehaztu da, beti ere ahalik eta hiztun kopuru adierazgarrienak eta kalerik jendetsuenak biltze aldera.

Hori horrela, kale neurketa bi ibilbideetan zehar burutu da, eta guztira sei zonalde bereizi dira, egunaren arabera aldaketak egon direlarik. Banaketa honek badu bere azalpena: batetik, Aretxabaletako erdialdea eta herriaren kanpoaldeko bi auzoak bereizi nahi izan dira; bestetik, erdialdean bertan ere, azokako eta gaueko giroko datuak bereizita jaso ditugu, aurreko urteetako datuekin alderatuta, bilakabidea zein izan den jakite aldera.

Azaroaren 21eko eta 24ko neurraldiak honako zirkuituetan oinarritu dira:

- **1. ibilbidea:** San Miguel/Bedarreta auzoa; Santa Krutz ondoko pasealekutik Errekabarren kalea hartu, jarraian Loramendi kalea eta Belorrieta auzora; eta Markole auzoa eta herri irteerako etxeak.
- **2. ibilbidean,** Otalora kalean bidegurutzetik hasita, herriko plaza ingurua, Durana kalea eta Mitarte.

Azaroaren 23ko neurraldia, berriz, zirkuitu honetan burutu da:

- **2. ibilbidean,** Durana kalean, eta batez ere Mitarten eta herriko plaza inguruan, gauez egindako neurketa.

Abenduaren 10ean, bi zonaldetan banatu da neurketa:

- **1. ibilbidean**, azokan (Gernika plazan) ordubetez egin da neurketa.
- **2. ibilbidera** luzatu da ondoren neurraldi hau: Mitarte eta Durana kalea, herriko plaza ingurua, eta Otalora kalean bidegurutzeraino.

2.3 Neurketarako metodologia

Arestian aurreratu dugun moduan, ibilbide bakoitzaren nondik norakoa zehaztu eta definitzerakoan irizpide nagusia herriko kalerik jendetsuenak biltzea izan da: plaza inguruak, parkeak, geltokiak, salerosketa kaleak, etab. Ibilbidearekin batera, neurketarako egunak eta orduak ere definitu ditugu, eta hauen hautaketan gure helburua herriko biztanle guztiak (potentzialki behintzat) neurtu ahal izatea izan da, alegia, hautatutako egun eta orduetan herritar guztiek izatea estatistikoki neurtuak izateko aukera.

Neurtzaileak

Kale neurketa hauek egiteko bi neurtzailek hartu dute parte: Miren Martinezek eta Irati Pagoagak, hain zuzen ere. Bi neurtzaile hauek neurketa honetarako beharrezko formazioa jaso dute SEI elkartearen eskutik, eta bertako irizpideei jarraiki bildu dituzte behatutako errealitateari buruzko datuak.

Behaketa zuzena

Neurtzaile hauen ikerketa metodologia behaketa zuzena izan da. Hau da, hiztunak neurketaren momentuan erabiltzen duen hizkuntza jaso dute zuzenean, ezertxo ere galdetu gabe. Honela, neurtzaileek ibilbidean zehar topatzen duten jendeak darabilen hizkuntza jaso dute, horretarako espreski prestatutako fitxetan(ikus 4. eranskinak).

Hiztunek, bada, ez dakitenez behatuak direnik, neurtzaileek hiztunaren joera naturala jaso dute. Beraz, inkestaren bidez jasotako datuen subjektibotasuna baztertzen da, eta horrela emaitza fidagarriagoak lortzen dira.

Elkarrizketa hizkuntza

Ezaugarri metodologikoen artean aipatu beharreko beste bat honakoa da: neurtzen duguna, **norbanakoaren hizkuntza baino, taldeko elkarrizketa hizkuntza** dela. Kaleko erabileraz ari garela, elkarrizketak dira behatu eta zenbatzen ditugunak, eta elkarrizketok beti dira bi lagun edo gehiagoren artekoak (ezinbestean). Ondorioz, talde batean elkarrizketa bat behatzen dugunean, **une horretan hizketan ari denaren hizkuntza** hartzen dugu kontuan talde osoarentzat, suposatuz une horretan hizkuntza horretan ari badira, beste batean ere horrela ari direla, eta aldi berean suposatuz taldeko hiztun hori izan beharrean beste bat balitz hizketan ari dena, neurtu dugun hizkuntza berean egingo lukeela.

Kale erabileraren neurketa izanik, hiztun talde bakoitza une labur batean baino ez dugu behatzen, eta ondorioz metodologia honekin ezin dugu taldeko kide bakoitzaren jokaera ezagutu. Dena den, hau horrela egiteko oinarri metodologikoak sendoak dira. Kanean behatzen ditugun hiztun taldeek hizkuntza jokaera finkatua izaten dute eta hau oso gutxitan aldatzen da. Neurtzen ditugunak kasurik gehienetan lagunak, familia berekoak edota hurbilekoak izaten dira. Kasu hauetan, Euskal Herrian behatu ahal izan diren hizkuntza ohituren arabera, erabakita egoten da —inkontzienteki bada ere— zein hizkuntzetan izango den elkarrizketa.

Euskara ez dakiteneen kasuan erabaki hori automatikoa da (gaztelaniaz, alegia). Eta dakiteneen artean, pertsona bat ezagutu eta denbora gutxira finkatu ohi da berarekin zein hizkuntza erabili. Talde batean ere antzera gertatzen da: hiztun jakin batzuen artean hizkuntza jakin bat hautatzen da eta aurrerantzean hiztun horien arteko elkarrizketak kasurik gehien-gehienetan hizkuntza horretan izango dira. Jakin badakigu hizkuntza ohiturak aldatu ere egiten direla —ahalegin horretan dihardugu, hain juxtu— baina aldaketa ez da “berez” edo modu erraz batean ematen, eta hain zuzen aldakaiztasun honek, hiztun jakinen arteko hizkuntza ohiturak, oro har, egonkor izatea dakar.

Fitxak

Neurketarako erabili ditugun fitxen bidez, erabilera zenbatekoa den jakiteaz gain, ondorengo bi aldagai hauek euskararen erabileran duten eragina neurtzeko aukera ematen digute: generoaren eragina eta haurren presentziarena. Ibilbidean zehar fitxa guztiak erabili dira.

Laginari dagokionez, herriko biztanleria kontuan izanik erabileraren emaitzak adierazgarriak izan daitezen neurtu beharreko hiztun kopuru minimoa zenbatekoa den kalkulatu dugu. Lagin errepresentagarri horrek ezarritako gutxieneoak gaingitu ahal izan ditugu egindako neurketetan eta hortaz, **neurketa honek modu adierazgarrian islatzen du Aretxabaletako kaleetan gaur egun euskara zenbat erabiltzen den.**

Ondorengo taulan egun bakoitzean erabilitako fitxak zein izan diren azaltzen da:

Eguna	Ordua	Erabilitako fitxa
Azaroak 21, asteazkena	18:00-20:00	Haurren fitxa
Azaroak 23, ostirala	22:30-0:30	Generoaren fitxa
Azaroak 24, larunbata	11:00-13:00	Haurren eta generoaren fitxa
Azaroak 24, larunbata	18:00-20:00	Talde tamainaren (1.ibilb.) eta haurren fitxa (2.ibilbidean)
Abenduak 10, astelehena	11:00-13:00	Generoaren fitxa

“Aretxabaletarren” erabilera baino Aretxabaletako kaleetako

Muga metodologikoak tarteko, ezin dugu erabateko ziurtasunez esan neurketa honetan jasotakoa Aretxabaletako biztanleen (*aretxabaletarren*) erabilera denik. Horren orde, zuzenagoa da esatea Aretxabaletako kaleetan jaso dugun erabilera dela hemen aurkezten duguna. Izan ere, ezin dugu ziurtatu kanean neurtzen ditugun hiztun guztiak herrikoak direnik.

Bestalde, Kale Erabileraren Neurketa egitean neurtzen ditugun hiztunak ez dira beti berdinak, eta ezin dugu aurreikusi kalean noiz norekin topo egingo dugun. Ondorioz, jasotako datuak adierazgarriak izanik ere, aztergai dugun aldagaia —euskararen kale erabilera, alegia— neurri txiki batean aldagarria da. Horregatik da, besteak beste, bereziki interesgarria maiztasun jakin batekin neurketak egin eta joera nagusiei erreparatzea. Edonola ere, erabilitako metodologiak bermea ematen digu neurketa bakoitzaren emaitzetatik zenbait ondorio orokor ateratzeko.

Adierazgarritasuna

Esan bezala hainbat aldagaik erabileraren duen eragina aztertu dugu neurketan: adina, haurren presentzia eta generoa, besteak beste. Horretarako, guztira hamasei ordu neurtu ditugu: 1. ibilbidean bi orduko hiru neurraldi egin ditugu eta azokan beste ordubete neurtu da (guztira, zazpi ordu); 2. ibilbidean bi orduko lau neurraldi eta ordubeteko neurraldi bat egin dira (guztira, bederatzi ordu). Neurraldi guztietan hiztunaren adina jaso dugu (hamasei ordutan, beraz); hiztuna haurrekin dagoen ala ez lau neurralditan (zortzi ordutan); hiztunaren generoa hiru neurralditan (sei ordutan); eta talde tamaina neurraldi batean (bi ordutan).

Emaitzak aztertzerakoan laginaren tamaina izango dugu kontuan, laginak gutxieneko kopurua bete beharko du erabileraren indizeak lortzeko. Izan ere, aldagaia zenbat eta zehatzagoa izan lagina txikiagoa izango da eta datuek adierazgarritasuna galduko dute. Esaterako behatutako hiztunen adina taldeka banatzeko behar adina lagin (neurtutako pertsona kopurua) izango dugu, baina adin talde bakoitzean generoaren arabera azterketa egiteko ez, aldagai bat zenbat eta gehiago deskonposatu, orduan eta lagin txikiagoa baitugu emaitzen irakurketa egiteko.

3 NEURKETAREN EMAITZAK

3.1 Emaidza orokorrak

2001eko neurketa honetan jasotakoaren arabera, **Aretxabaletan euskararen kale erabilera % 54,5 da**; alegia, kalean neurtu ditugun 100 elkarrizketatik 55 dira euskaraz, eta gainerakoak gaztelaniaz (beste hizkuntzak ez ditugu kontuan hartu azterketa honetan)..

Egindako neurketetan guztira 1.743 hiztuni¹ dagozkien datuak jaso dira, herriko biztanleriaren % 29,7² litzatekeena. Behatutako hiztun kopuru honek SEI Elkarreak neurketaren emaitzen fidagarritasuna bermatzeko ezarritako gutxienezkoa gaitzen du eta hortaz, **neurketa honetan lortutako erabilera datuek oinarri sendoa dute laginaren tamainari dagokionean.**

Euskararen KALEKO ERABILERA (2001)	Euskararen EZAGUTZA (96)
% 54,5	% 63,5
Neurtutako hiztun kopurua	Aretxabaletako hiztun kopurua (96)
1.743 (herritarren % 29,7)	5.836

3.2 Erabileraren bilakaera

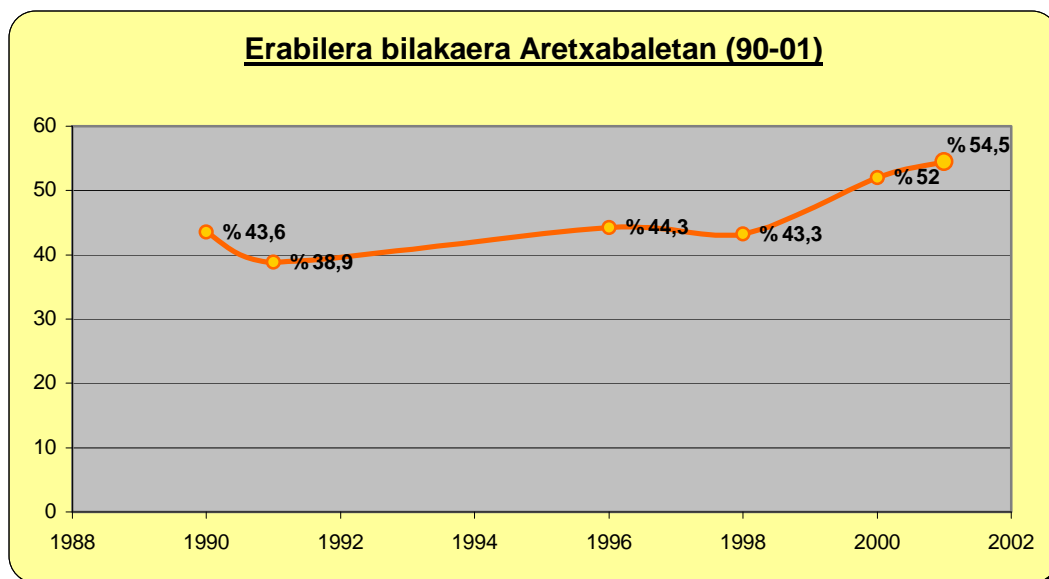
Herriko euskararen erabilera aztertzeko garaian erabileraren **bilakaerari erreparatzeak** garrantzia berezia du. Izan ere, **normalizazio mailan egindako ahaleginen ebaluaziorako informazio interesgarria eskainiko digu, eta ondorengo urteetako jokaerak aurreikusten ere lagunduko digu.**

Emaidzak alderatzeko 1990ean, 1991an, 1996an, 1998an eta 2000an Aretxabaletako Udaleko Euskara Zerbitzuak egindako neurketetara jo dugu. Neurketa hauetan erabilitako metodologia oraingo bera zen eta ibilbideetako kalerik gehienak zein neurketa ordutegiak bat datoz, eta hortaz, **erreferentzia gisa datuen konparaketa jaso dugu jarraian. Argi adierazi nahi dugu,** ondorengo urteetako datuak konparatu ahal izateko ere, funtsezkoa izango dela neurketak egiten direnean oraingo diseinu osoa errepikatzea.

¹ *Hiztuna* diogunean 2 urtetik gorako biztanleriaz ari gara; hots, hitz egiteko gaitasuna 2 urtetik gorakoek dutela kontsideratu dugu.

² Aretxabaletak 5.836 biztanle ditu 1996ko erroldako datuen arabera. Kontuan hartzekoa da, dena den, kale neurketa batean zenbait hiztun behin baino gehiago neur daitezkeela, edota neurtutako hiztunen bat herrikoa ez izatea gerta daitezkeela.

Horrela, bada, Aretxabaletako 1990etik 2001erako erabileraren bilakaera jasotzen da ondorengo diagraman:

*Eskala erreala 0-100 izanik ere, 0-60ra egokitutako argiago geratze aldera.

Aretxabaletan, oro har, erabilerak bilakaera positiboa izan du, hamaika urte hauetan 11 puntu igo baita. **Azken hiru urteetan erabileran goranzko joera** ematen dela ikus dezakegu.

1990etik 1998ra bitarteko urteetan bilakaerak gorabeherak izan ditu; baina beti ere %42-44 inguruan mantenduz. **1998tik 2000ra igoera nabarmena eman zen**, bi urtetan erabilera 9 puntu igoz, eta **2001ean egin dugun neurketan baieztatu egin da goranzko joera hori, 52tik 55era paseaz.**

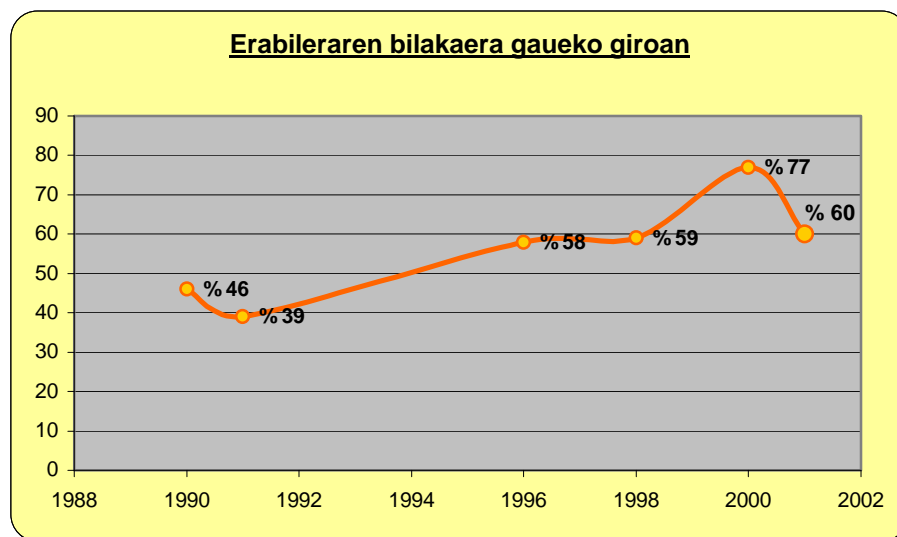
Azken hiru urteotan, beraz, gora egin du erabilerak; Aretxabaletan joera honek jarraitzen badu, pentsa liteke euskararen etorkizuna itxaropentsua izango dela herrian, **baina oraingo datuekin ez dugu hori baieztatzeko oinarririk.** Izan ere, bilakaeraren erritmoa mantsotu egin da 2000tik 2001era eta horrez gain, bi urte **oso epe laburra da horrelako ondorioak atera ahal izateko.**

Beraz, berebiziko garrantzia izango du datozen urteetan modu konparagarri batean datuak jasotzen jarraitzeak, orain antzematen diren joera hauek baieztatzen diren edo ez jakiteko.

3.3 Erabileraren bilakaera, zonaldeka

Zonaldeka erabilerak zer bilakabide izan duen jakiteko ezin ditugu Aretxabaletan 1990etik 2001erarte egin diren neurketa guztietako datuak erabili; izan ere, Aretxabaletan egindako neurketa guztiak ez baitira zonaldeka banatuta egin. Hala ere, lau urtetako datuak erabili ditzakegu gaueko giroa neurtu den zonaldeko bilakaera ezagutzeko.

Ondorengo diagrametan daukagu gauetan plaza inguruan erabilerak izandako bilakaera zein izan den:

*Eskala erreala 0-100 izanik ere, 0-90era egokitu dugu argiago geratzeko aldera.

Gauetan giroa egoten den inguruan (plaza inguruan) erabilerak goranzko joera du 1990etik 2001era: oro har, 15 puntu egin du gora erabilerak, tartean hainbat gorabehera egonik.

1996ra arte erabileraren batez bestekoa ez da 58 baino altuagoa izatera iritsi; 98tik aurrera berriz, erabilera 58tik gorakoa da. 1998tik 2000ra gora egin zuen eta; 2000tik 2001era, aldiz, behera. Garrantzitsuena, dena den, urtetik urtera zein joera nagusitzen den aztertzea da, eta kasu honetan **ikusten dugu nola % 60aren inguruan kokatzen den marra nagusia azken bost urteotan (2000. urtekoa salbu).**

Azkeneko neurketako datuei erreparatuta, gaueko neurketan jaso den erabilera maila (% 60,4) Aretxabaletan jaso den batez besteko erabileraren (% 54,5) gaineratik geratzen da. Beraz, datuen arabera pentsa daiteke **ostiral gauetako giroa euskaldunagoa dela gainerakoan herrian izaten dena baino. Kontuan hartzekoa da, dena den, neurraldi honetan gazteak neurtu ditugula gehienbat** eta herriko gazteen erabilera –aurreraxeago ikusiko dugunez- % 60 honen inguruan kokatzen da hain justu.

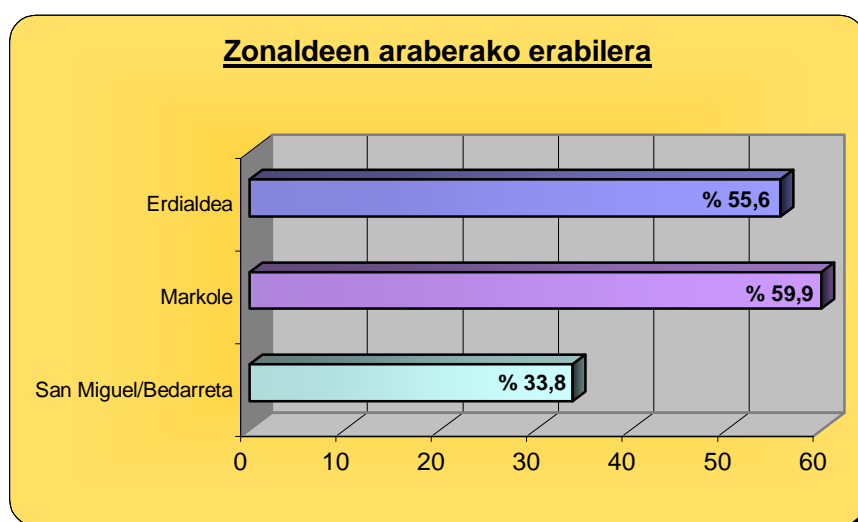
Nolanahi ere, gogoan izan gaueko giroan 2 orduko neurraldia baino ez dugula egin. **Beraz, datu hau erreferentzia mailakoa da, eta erreferentzia honen arabera gauetako giroan erabilerak goranzko joera apal bat adierazten du azken urteotan.**

3.4 Zonaldekako emaitzak

Herriko auzoetako hizkuntza errealitatea ezagutu asmoz, behaketak auzoka egin ditugu. Hala ere, **emaitzak datu orientatibo eta hurbilpenezkoak baino ez dira**, auzo batetik besterako biztanleen mugimendua handia baita; hau da, zaila suertatzen da auzo konkretu bateko errealitate soziolinguistiko zehatza antzematea **mugikortasuna, auzoen artean, etengabea delako.**

Esan bezala, Udal-arduradunekin adostutakoaren arabera, neurketak herria 6 zonalde ezberdinetan banatuta egin badira ere, emaitzak ematerako orduan, hiru gune bereiziko ditugu (2.2.puntuaz azaldu bezala): Erdialdea, Markole auzoa eta San Miguel / Bedarreta auzoa. Markole eta San Miguel / Bedarreta auzoak erdialdetik bereizita neurtzea salbuespena izan da, kualitatiboki esanguratsuak direla iritzi baita. Aurrez jakinik bi auzo horiek herriko erdaldunenak direla, erabileraren diagnostia egin eta aurrera begirako bilakaera gertutik jarraitzea interesgarria delakoan bereiztu ditugu. Hona hemen datuak:

Auzo edo guneak	Neurtutako hiztunak	Erabilera batez bestekoa
Erdialdea	1519	% 55,8
Markole	172	% 59,9
San Miguel/Bedarreta	68	% 33,8

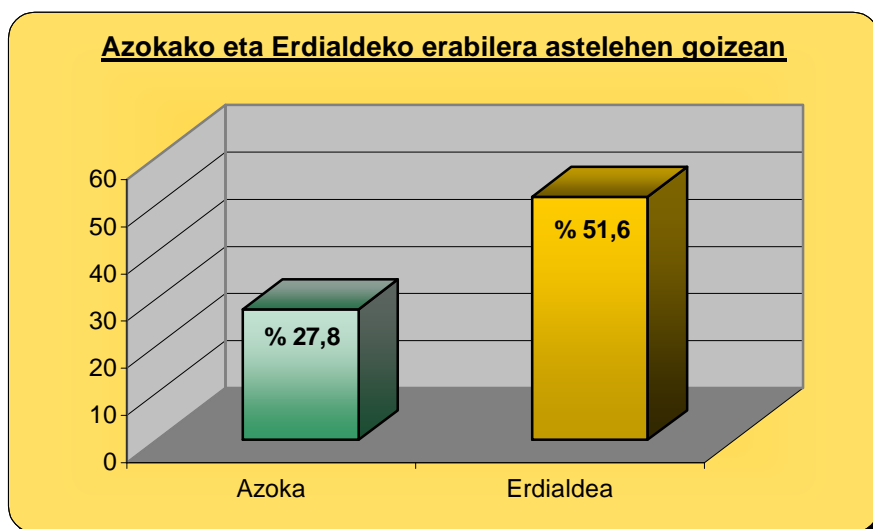
*Eskala erreala 0-100 izanik ere, 0-60ra egokitu dugu argiago geratze aldera.

Diagraman ikus daitekeen moduan, beraz, bi auzo horietako batean, **San Miguel / Bedarretan (% 33,8), jaso da erabilera mailarik baxuena**. Aldiz, **Markole auzoan (% 59,9)** eta **erdialdean (% 55,6)** antzerako erabilera neurtu dugu.

Nolanahi ere, gogoan izan San Miguel/Bedarreta auzoan hiru neurraldi egin badira ere, bertan neurtu dugula jende kopuru txikiena, eta ez daukagula aurretik konparaketarako beste daturik. **Beraz, datu hau erreferentzia mailakoa da, eta erreferentzia honen arabera San Miguel/Bedarreta auzoan erabilera erdialdean baino baxuagoa da**, baina lagin honekin soilik ezin ondorio sakonagoetan sartu; kasu honetan ere, ondorengo urteetako bilakaerari adi erreparatu beharko zaio.

Azokako eta Erdialdeko erabileraren alderaketa

Aurretik azaldu dugun bezala, astelehen goizean, azokan ordubeteko neurraldia egin dugu, eta beste ordubete azokatik kanpo, Erdialdean. Beraz, astelehen goizeko neurraldian azokan jasotako datuak eta azokaz kanpo (Erdialdean) jasotakoak konparatzea ahalbideratzen digu honek. Azokan, jende artean entzun dena soilik neurtu da, eta ez jendeak saltzaileekin izandako elkarrizketak:

*Eskala erreala 0-100 izanik ere, 0-60ra egokitu dugu argiago geratzeko aldera.

Diagraman ikus daiteke azokako erabilera Erdialdean jasotako erabilera baino baxuagoa dela; aldea nabaria da, 24 puntutakoa hain zuzen ere. Bi emaitza hauen artean alde esanguratsua dago, eta beraz, datuen arabera pentsa daiteke **azokako giroa erdaldunagoa dela gainerakoan herrian izaten dena baino**. Gerta daiteke azokara hurbiltzen den jendea batez bestekoa baino erdaldunagoa izatea ere.

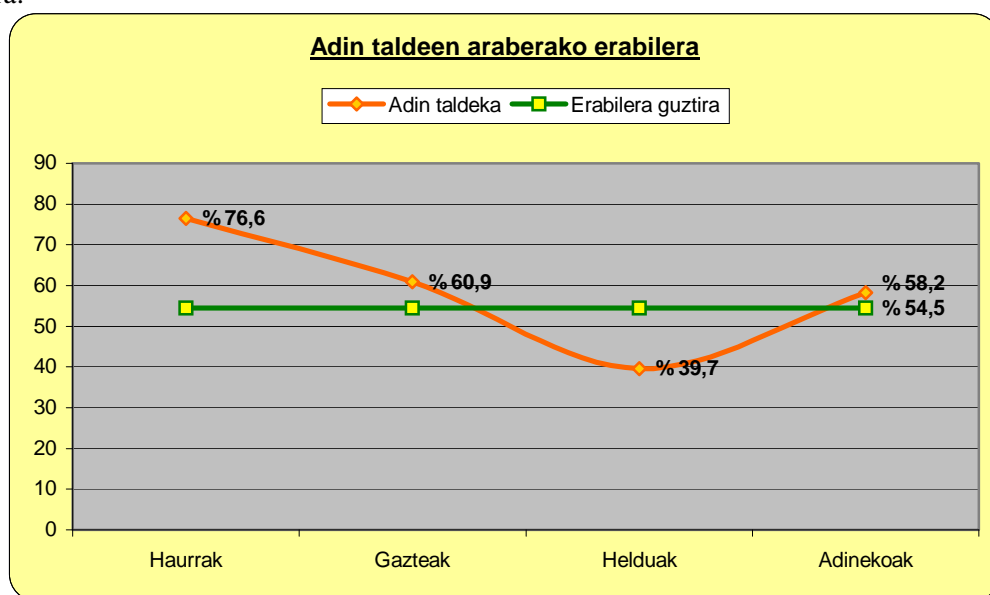
Nolanahi ere, gogoan izan azokan ordubeteko neurraldia baino ez dugula egin, eta ez daukagula aurretik konparaketarako beste daturik. **Beraz, datu hau erreferentzia mailakoa da, eta erreferentzia honen arabera azokan erabilera baxuagoa da**. Jaso dugun informazioarekin, dena den, erabilera baxuago izateko dauden arrazoiak aztertzeko oinarririk ez daukagu.

3.5 Adin taldekako emaitzak

Neurketako datuak adin taldeka bereiztuta jaso ditugu. Adin taldeak honela banatu ditugu:

↵	Haurrak:	2 urtetik 14 urte bitartekoak
↵	Gazteak:	15 urtetik 24 urte bitartekoak
↵	Helduak:	25 urtetik 64 urte bitartekoak
↵	Adinekoak:	65 urtetik gorakoak

Egindako neurketa guztiak batuta, honako hau da adin talde bakoitzean neurtutako euskararen erabilera:

*Eskala erreala 0-100 izanik ere, 0-90era egokitu dugu argiago geratze aldera.

Diagraman ageri moduan, **euskara gehien erabiltzen dutenak**, alde nabarmenez gainera, **14 urte bitarteko haurrak dira (% 76,6)**. **Gutxien** erabiltzen dutenak eta herriko erabileraren batez bestekoaren azpitik ageri diren bakarrak, ostera, **pertsona helduak dira (% 39,7)**. Gazteen erabilera eta adinekoena oso antzekoa da: %60,9 eta %58,2 hurrenez-hurren.

Hurrenkera hori bera Euskal Herriko udalerrri askotan errepikatzen da. Normalean adin talde euskaldunenak haurrena eta gazteena dira eta adin talde erdaldunena helduena. Tartean ditugu adinekoak, adin tarte hori, ordea, urteak pasa ahala erdalduntzen doa; batetik, adinekoen artean zaharrenak dira euskaldunenak, hiltzen doazenak; eta bestetik, helduak (adin talde erdaldunena) zahar izatera igaro dira.

Urte askotako irakaskuntzako ahaleginei esker **adin talde euskaldunenak haurrena eta gazteena dira ezagutzari dagokionez, eta neurketak adierazten digunez, baita kaleko erabileran ere**. Adin talde erdaldunena, aldiz, helduena dugu, alde handiarekin.

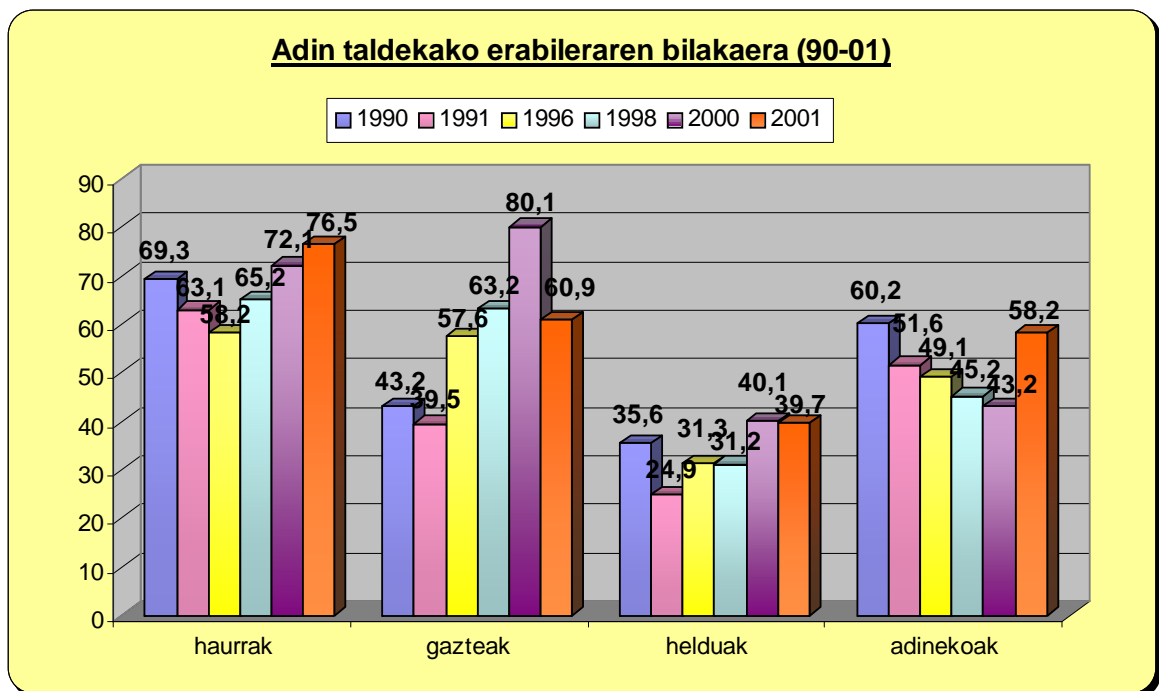
Herriko euskararen bilakaerari begira adin taldeka jasotako datuetan bada itxaropentsu izateko arrazoirik. Izan ere, **herriko adin talderik gazteenak dira kalean euskararik gehien egiten dutenak eta gazteen erabilera herriko batez bestekoaren gaintik dago**. Joera hau datozen urteetan mantenduz gero, Aretxabaletako errealitatea gero eta euskaldunago izateko bidean da. **Azpimarratzekoa da, zentzu honetan, gazteen erabilera**. Gaur egun herri askotan gazteen erabilera batez bestekoaren azpitik dago eta ezagutzan aurrera eginagatik, gazteen artean gaztelaniaz egiteko joera nabarmena da. Jasotako datuen arabera, hau ez da gaur egun gertatzen Aretxabaletan. **Herriko hizkuntza bilakaerak oraingo norabidean jarrai dezan funtsezkoa izango da datozen urteetan gazteen erabilera ohiturek egungo joerari jarraitzea**.

Euskararen egoera eta geroa, hortaz, gazte belaunaldiei estuki lotua dagoela aurreikus genezake; gazteenei esker, osasuntsu mantentzen da euskara Aretxabaletan. Hala ere, adinekoen artean erabilera ia %60 izateak, Aretxabaletan euskarak duen presentziaz jabearazten gaitu.

3.6 Adin taldekako erabileraren bilakaera

Herri batean euskararen erabilera aztertzeko garaian erabileraren adin taldekako bilakaera bereziki garrantzitsua da. Normalizazio mailan egindako ahaleginen ebaluaziorako datu zehatzagoak lor ditzakegu, eta neurri batean, ondorengo urteetako jokoerak ere aurreikusi.

Aurretik esan bezala, emaitzak alderatzeko 1990etik 2001era Aretxabaletan egindako sei neurketetan jasotako datuak erabiliko ditugu; honek erabileraren bilakaeraren interpretazioa zehatzagoa izatea ahalbideratuko digu. Ondorengo diagramak erakusten digu bilakaera hori zein izan den:

*Eskala erreala 0-100 izanik ere, 0-90era egokitu dugu argiago geratzeko aldera.

Haurrengan, 90tik 96ra erabileraren bilakaera beheranzkoa izan bazen ere, 96tik 2001era goranzko joera hartu du, eta bilakaeraren erritmoa azkartuz joan da gainera 2000garren urtera arte. 2001eko neurketan baieztatu egiten da orain arteko joera, gorantza jarraituz.

Gazteengan eta helduengan 91tik 2000ra bitartean goranzko joera izan du erabilerak. Helduen kasuan aurreko urteko maila ia berdina behatu dugu 2001ean. Gazteen kasuan, aldiz, 2000ko neurketan, ordura arteko goranzko erritmoa mantendu ezezik areagotu egin zen, 17 puntu igoz eta % 80ra helduz. 2001eko neurketan joera hau eten egin da, gazteengan ia 20 puntuko jaitsiera gertatu da, eta 98an jasotakoa baino erabilera maila baxuagoa neurtu dugu. Aurreko urtearekiko jaitsiera handia izateaz gain, bilakaerari begira ere datu kezagarria da oso, azken urteetako igoera etetea suposatzen duelako (joera aldaketa).

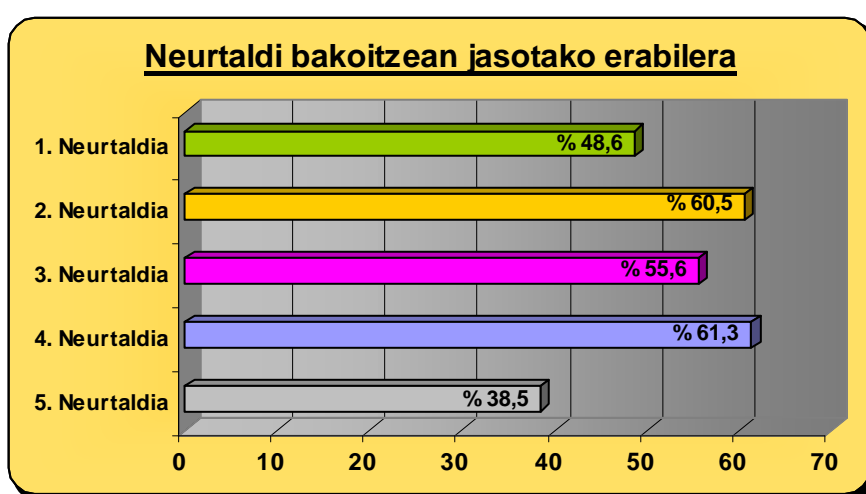
Edonola ere, gazteen artean emandako jaitsiera bere testuinguruan ulertu behar da. Urte bateko edo besteko datu zehatza baino, **garrantzitsuena joera nagusia ezagutzea da.** 2000ko neurketan jasotako datua oso altua zen aurreko urtekoekiko, eta **orain berriz 98koaren antzeko erabilera jaso da. Datozen urteetan hurbiletik jarraitu beharreko datua da gazteena, neurketa honetan somatu den beheranzko joera mantentzen den jakiteko.** 2001eko datuak suposatzen duen beherakada baino, **garrantzitsuena da urteetako bilakaeran joera aldaketa bat suposatzen duen edo ez eta funtsezkoa izango da datozen urteetan horren jarraipena egitea.**

Adinekoetan, azkenik, 90etik 2000ra bilakaera negatiboa izan da: 17 puntuko jaitsiera gertatu da hamar urteren buruan. **2000tik 2001era, ordea, adinekoengan neurtutako erabilerak gora egin du; igoera nabarmena izan da gainera: 15 puntutakoa.** Datu honek haustura garbi bat suposatzen du azken urteetako joerarekiko eta benetan bitxia da adinekoen artean hainbesteko aldaketa eman izana hain denbora gutxian. **Ondorengo urteetako neurketak beharko ditugu ikusteko datu honek benetan joera aldaketa bat adierazten duen edo neurketa honetan jaso den adinekoen artean bereziki datu altua.**

Laburtuz, esan, **haurrengan erabilerak gora egiten jarraitzen duela, helduengan maila berean mantentzen dela, adinekoetan igoera nabarmen bezain bitxi bat jaso dugula eta gazteetan 2000tik 2001era erabilerak nabarmen egin duela behera, orain arteko gorakada etenaz.** Azken urteetako joerari ez zaio eutsi; alegia, ezagutzak gora egin ahala erabileran ere gora egiteko azken urteetako joera ez da mantendu, alderantzizkoa baizik. **Gazteengan aurten jasotako datuak joera aldaketa bat suposa dezake. Hau datu kezagarria da euskararen ikuspegitik eta aurrera begira hurbiletik jarraitu beharko da joera hauen bilakaera.**

3.7 Neurketa egunen araberako emaitzak

Aretxabaletako kaleetako erabilera aztertzeko bost neurraldi egin dira azaroan eta abenduan; astean zehar hiru, eta aste bukaeran gainontzeko biak. Bada, **larunbat arratsaldea izan da erabilera mailarik altuena jaso den unea % 61,3rekin**; oso gertuan dauka ostiraleko erabilera maila (%60,5). Aldiz, 23 puntutan hobetzen du astelehen goizeko erabilera.

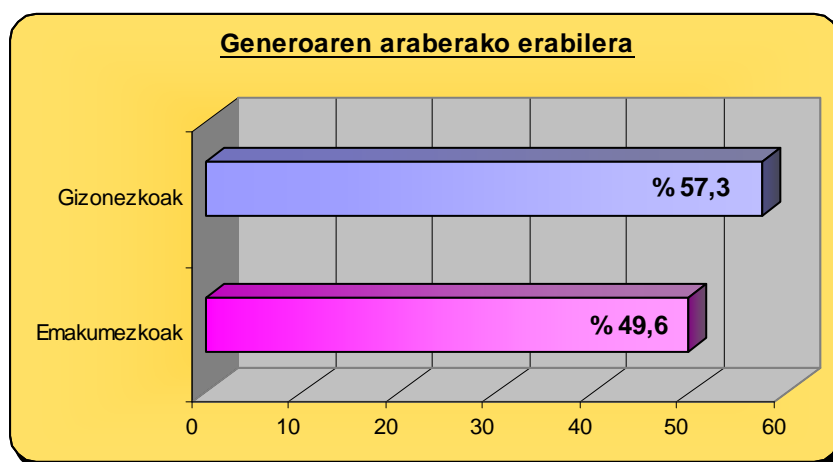

*Eskala erreala 0-100 izanik ere, 0-70era egokitu dugu argiago geratzeko aldera.

Ditugun datuez baliatuz, ezin liteke esan asteburua edo asteguna izan erabileran alde nabarmenik dagoenik, neurraldi batzuetatik besteetara beti ematen baitira aldaketa batzuk. Badirudi, dena den, larunbat arratsaldeetan Aretxabaletako kaleetan euskara gehixeago erabiltzen dela.

3.8 Generoaren araberako emaitza

Normalean, hiztunaren generoak, hau da, hiztuna emakumezkoa edo gizonezkoa izateak ez du eragin nabarmenik euskara erabiltzerakoan. Aretxabaletan, ordea, **gizonezkoek ia 8 puntutan gehiago erabiltzea esanguratsua da**. Beraz, aldea handiegia ez bada ere, gizonezkoek joera handiagoa dute euskaraz hitz egiteko emakumezkoek baino. Aretxabaletan, beraz, gizonezkoek emakumezkoek baino gehiago darabilte euskara; eta batez ere Erdialdean jaso da joera hau. Markolen eta San Miguel/Bedarreta auzoetan, aldiz, alderantzizkoa gertatzen da; emakumezkoetan euskararen erabilera altuagoa jaso da.

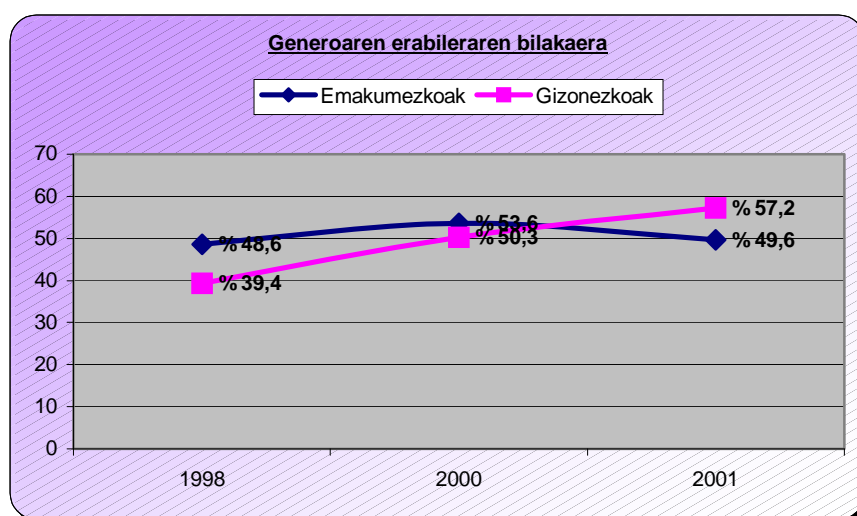

*Eskala erreala 0-100 izanik ere, 0-60ra egokitu dugu argiago geratzeko aldera.

Hala ere, kontuan izan behar da Markolen eta San Miguel Bedarreta auzoetan neurtutako hiztun kopurua txikiagoa dela, eta beraz, emaitza hauek ez direla behar bezain adierazgarriak. **Aldagai baten eragina aztertzeko datu orokorrak erabili beharrean gara eta herria osotasunean hartuta aipatu joera antzematen da, alegia, gizonezkoen erabilera altuxeagoa dela.**

3.9 Generoaren araberako erabileraren bilakaera

Aretxabaletako erabileraren bilakaera aztertzeko 1990etik 2001erarteko neurketetan jasotako datuak erabili ditugu. Generoaren araberako erabilera aztertzeko, ordea, 1998, 2000 eta 2001eko neurketetako datuak soilik erabil ditzakegu; izan ere, generoaren aldagaia ez baita kontuan hartu 1998ra arteko neurketetan. Beraz, 98tik 2001era generoaren araberako erabilerak zein bilakaera izan duen azaltzen digu ondorengo diagramak:

*Eskala erreala 0-100 izanik ere, 0-70era egokitu dugu argiago geratze aldera.

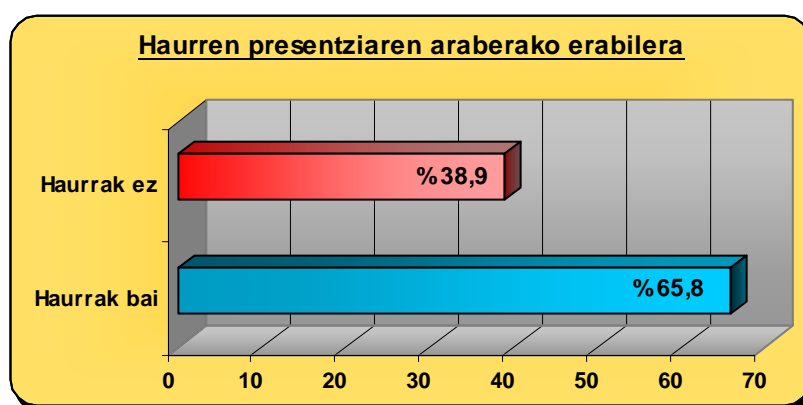
Diagramari erreparatuta, badirudi 98tik 2000ra joera aldaketa bat gertatu dela generoaren araberako erabileran. 2000n hiztuna emakumezkoa edo gizonezkoa izan erabileran ez zen alde esanguratsurik jaso. 98an, ordea, emakumezkoek joera handiagoa zuten euskaraz egiteko gizonezkoek baino, eta 2001ean joera kontrakoa izan da: gizonezkoek gehiago darabilte euskara emakumezkoek baino.

Kontuan hartu behar da 98ko eta 2000ko neurketetan egunero neurtu zela generoaren aldagaia, eta gure neurketan, aldiz, egun batzuetan. Hala ere, guk bildutako lagina aski errepresentagarria izan denez, datuak aurreko neurketetako datuekin alderatzeko erabili ditugu, horrela bilakaeraren joera zein izan den ezagutuz.

Aurretik esan bezala, hiru urte hauetako datuak besterik ez ditugu generoaren araberako erabileraren bilakaera aztertzeko. **Ditugun datuez baliatuz, beraz, ezin da ondorio oso esanguratsurik atera.** Aurrera begira egin daitezkeen neurketei begira, ordea, baliagarria eta interesgarria zaigu erreferentzia gisa izateko.

3.10 Haurren presentziaren eragina

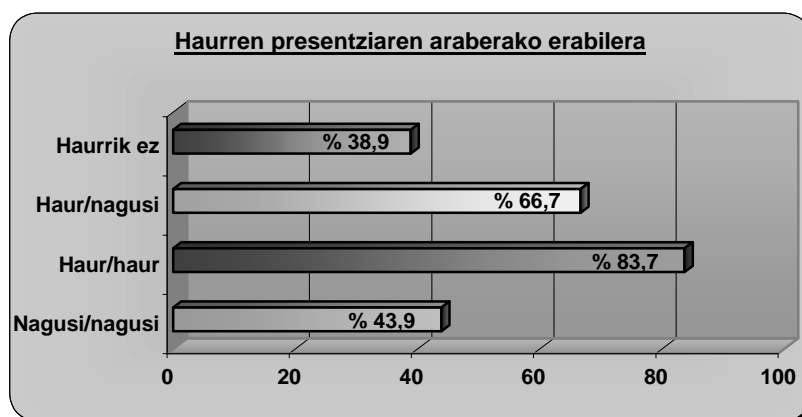
Haurren presentziaren aldagaia ere biziki interesgarria zaigu, **kasu askotan euskararen erabileran eragin nabarmena baitu**. Hainbat neurketatan (beste herrietan, Euskal Herri mailan...) ikus daiteke nola haurrak tartean egotean euskararen erabilera nabarmen igotzen den. **Datuek adierazten dute arau orokor hau Aretxabaletan ere betetzen dela**. Ikus dezagun ondorengo diagraman, haurrak egon ala ez, zenbatekoa den aldea:

*Eskala erreala 0-100 izanik ere, 0-70era egokitu dugu argiago geratzeko aldera.

Haurrak present daudenean erabilera % 65,8 jaso dugun bitartean, **haurrik ez denean ia 27 puntutan jaitsi da erabilera (% 38,9)**. Nabarmen beraz. Ondorioz, haurrik ez egotetik egotera dagoen **hazkundera % 69,1³** da. Esan bezala, hortaz, **Aretxabaletako kaleetan elkarrizketa batean haurrak tartean egotearen aldagaiak eragin nabarmena du elkarrizketa euskaraz edo erdaraz izateko**.

Haurren presentziak zein eragin duen jakiteaz gain, interesgarria zaigu erabilera edo komunikazio hori zehazki zeintzuen artean ematen den jakitea. Hori azaltzen digu ondorengo diagramak:

³ Indize hau, haurren presentziaren eragina erakusten duena, kasu honetan honela ateratu dugu: $(65,8 - 38,9) / 38,9 * 100$

Honenbestez, **erabilerak nabarmen egiten du gora haurrak mintzakide direnean**: alegia, haurrak beraien artean hitz egiten dutenean (% 83,7) edo nagusiekin harremantzen direnean (% 66,7). Haurrak presente egonik nagusien arteko elkarrizketetan erabilera dezente jaisten da (% 43,9); ondorioz, **erabilerak gora egiten du hurrek zuzenean elkarrizketan parte hartzen dutenean, eta ez hainbeste beraien presentziatik soilik**.

Beraz, nagusien arteko elkarrizketetan haurrak egonez gero % 12,8an igotzen da erabilera. Are gehiago, nagusi horiek zuzenean hurrekin hitz egiterakoan erabilerak % 53,9an egiten du gora⁴. Hau litzateke haurren presentziaren aldagaiaren dimentsioa, alegia: **haurren arteko erabilera altua izanik, nagusiak beraiengana zuzentzen direnean, hauen erabilerak gora egiten du. Beraz, badago nolabaiteko ohitura hurrekin euskaraz gehiago egiteko. Aldiz, nagusien arteko elkarrizketak euskaraz edo gaztelaniaz izan daitezen haurren presentziak eragin nahiko mugatua du.**

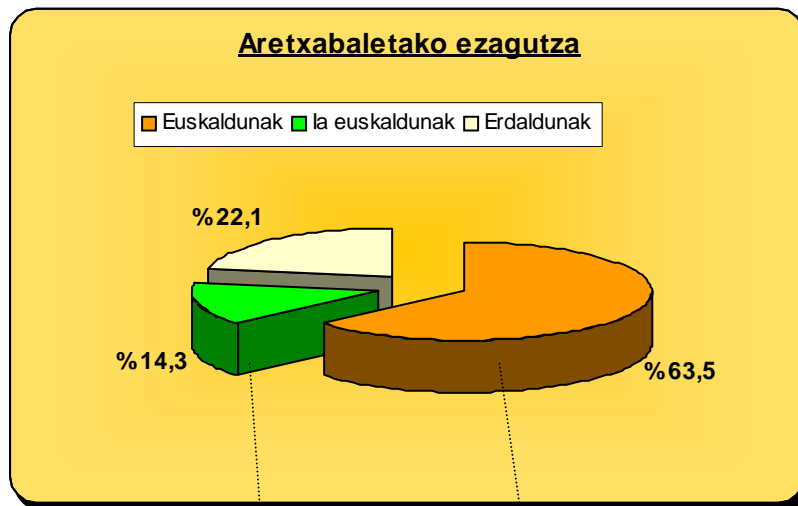
---

⁴ Bi indize hauek modu hauetara atera ditugu: lehena, $(43,9-38,9) / 38,9 * 100$ eginez, eta bigarrena, $(66,7-43,9) / 43,9 * 100$ eginez, hain zuzen.

4 HIZKUNTZA GAITASUNA ETA BILAKAERA HERRIAN

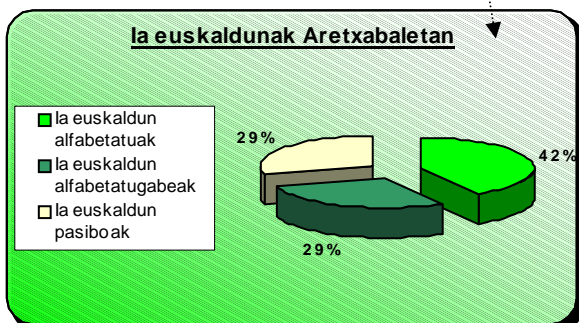
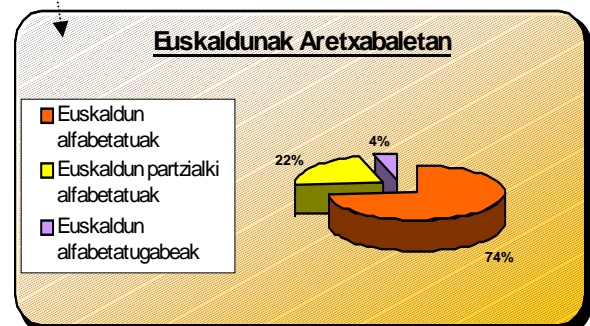
4.1 Aretxabaletako ezagutza (96)

Aretxabaletako hizkuntza ezagutza (1996ko datuetan oinarriturik) hiru kategoría nagusietan banatu dugu: euskaldunak, ia euskaldunak eta erdaldunak. Ondorengo hiru diagrametan herriko ezagutza eta kategoría biren (euskaldun eta ia euskaldunen) barne-eraketa biltzen dira (*ikus hurrengo orrian kategoría bakoitzaren azalpena*):

Aretxabaletako euskaldunak

Aretxabaletako euskaldunetan, gehiengoa, %74 alfabetatuak dira, eta erdizka alfabetatuak, ostera, % 22 dira. Aretxabaletako euskaldunetan, beraz, % 4 besterik ez dira alfabetatugabeak.

Aretxabaletako ia euskaldunak

Ia euskaldunen kategorian, aitzitik, % 42 alfabetatuak dira (kasik erdia); alfabetatugabeak eta euskaldun pasiboek, berriz, bakoitzak % 29a osatzen dute.

Kategoria hauek erroldako galdesortan euskararen jakite-mailari buruz egiten diren lau galderei (*ulertzen duzu?*, *hitz egiten duzu?*, *irakurtzen duzu?*, eta *idazten duzu?*) erantzuteko aukeran jartzen diren hiru erantzun konbinaketa bidez lortu dira: *ezer ez*, *nekez*, eta *ondo* erantzuten diete galdera hauei errolda egiten denean, eta erantzun horien konbinaketatik zazpi hiztun kategoria sortzen dira:

Euskaldun alfabetatuak: euskara ondo ulertu, hitz egin, irakurri eta idazten dutenak.

Euskaldun erdi-alfabetatuak: euskara ondo ulertzen eta hitz egiten dutenak, baina nekez irakurtzen eta idazten dutenak.

Euskaldun alfabetatugabeak: euskaraz ondo ulertzen eta hitz egiten dutenak, baina ez irakurtzen eta ez idazten dutenak.

Ia euskaldun alfabetatuak: euskara ongi eta nekez ulertzen duten, nekez hitz egiten duten, eta ondo edo nekez irakurtzen eta idazten dutenak.

Ia euskaldun alfabetatugabeak: euskara ondo edo nekez ulertu, nekez hitz egin, eta ez irakurtzen eta ez idazten dakitenak.

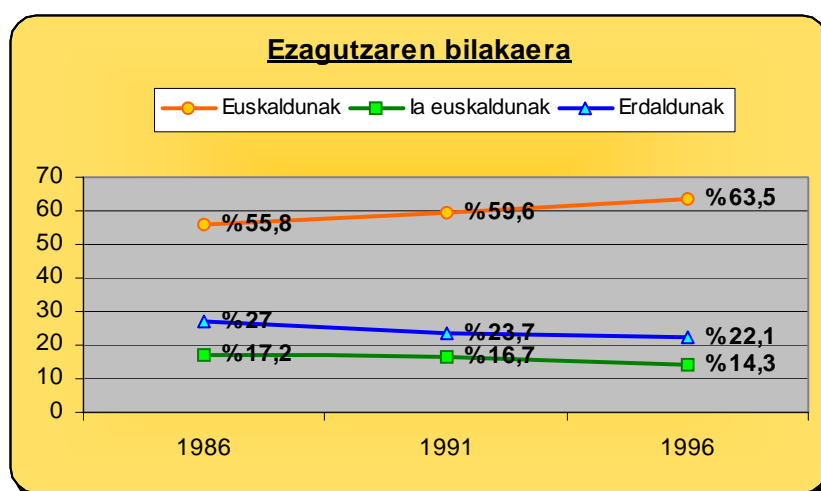
Ia euskaldun pasiboak: euskara ondo edo nekez ulertzen eta batere hitz egiten ez dutenak.

Erdaldunak: euskara hitz egin ez eta ulertzen ere ez dutenak.

Honenbestez, diagrama nagusiari (Aretxabaletako ezagutza) erreparatuz gero, **Aretxabaletan euskaldunak gehiengoa** direla ohar gaitzke (% 63,5); ondotik **erdaldunak** leudeke (% 22,1), eta azkenik, **ia euskaldunak** direnak (% 14,3).

4.2 Ezagutzaren bilakaera

Hizkuntza ezagutzaren eboluzioa ezagutze aldera, 1986tik 1996ra bitarteko hiru hiztun tipologiaren ezagutza-bilakaera duzue ondorengo diagraman:

*Eskala erreala 0-100 izanik ere, 0-70era egokitutako argiako geratze aldera.

Aretxabaletako **euskaldunen bilakaera positibo eta konstantea** da azpimarragarrien: positiboa, **hamar urteetan 8 puntu igo** delako euskararen ezagutza; eta konstantea, 1986tik 1991ra eta 1991tik 1996ra igoera berdina eman baita (4 puntutakoa).

Erdaldunei dagokienean, berriz, **5 puntutan jaitsi dira erdal hiztunak**, baina galera handiagoa jasan dute 1986tik 1991ra (lehen bost urtetan, 3,3 puntu), 1991tik 1996ra baino (1,6 puntu).

Ia euskaldunak direnak, azkenik, 3 puntuko jaitsiera jasan dute hamar urteetan: 1986tik 1991ra jaitsiera oso apala izan den bitartean (% 0,5), 1991tik 1996ra 2,4 puntuko beherakada gertatu da.

4.3 Adin taldekako ezagutzaren bilakaera

Aretxabaletan ezagutzaren **bilakaerarik positiboena jasan duen adin taldeak haurrena eta gazteena** izan dira; honela, ezagutzari dagokionez haurrek 25 puntuko igoera izan duten bitartean, gazteek 36 puntutan hobetu dute hizkuntza gaitasuna. Gazteengan 1991-1996 urteetan gertatu da ezagutzaren gorakada handiagoa (10 puntu gehiago 86tik 91ra baino); bilakaera positiboaren erritmoa beraz, azkartu egin da. Haurrengan, ostera, alderantzizkoa gertatu da: 1986tik 1991ra 21,3 puntuko gorakada gertatu den bitartean, 1991tik 1996ra 3,7 puntu igo da (kontuan hartu, ordea, 91rako oso altua zela haurren ezagutza maila: % 88ra iritsia zen, hain zuzen ere).

Bilakaerarik negatiboena jasan duten adin taldeak, berriz, **helduena eta adinekoena** izan dira. Helduengan, euskararen ezagutza hamar urteetan 3,7 puntu jaitsi da; adinekoengan, berriz, puntu bateko jaitsiera gertatu da denbora tarte berean.

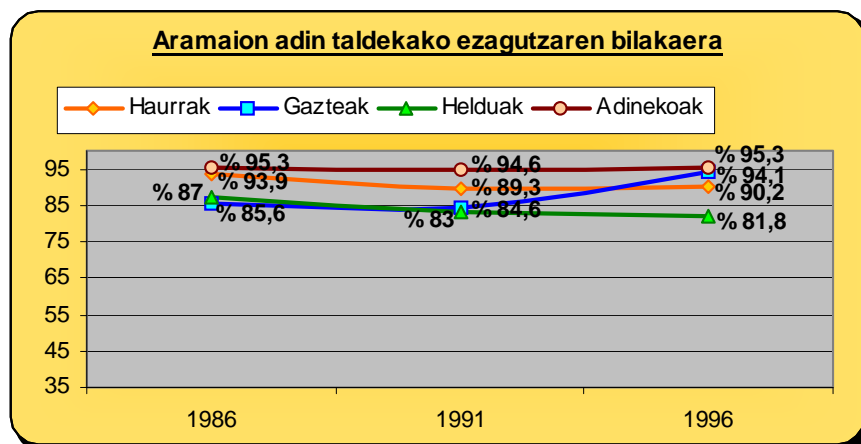
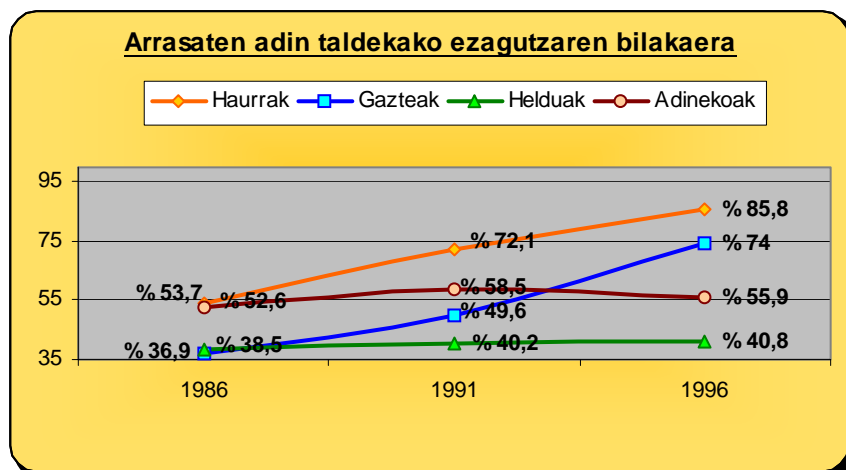
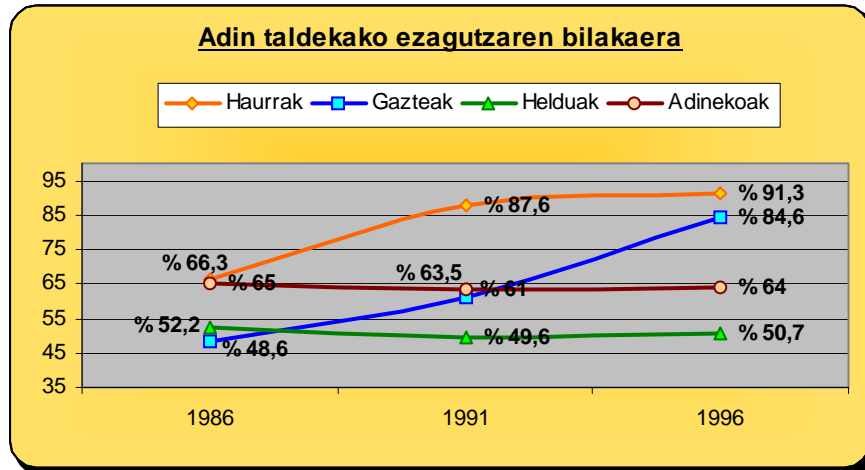
Ondorioz, bada, **ezagutza nolabait gaztetzen** ari dela azpimarra genezake. Hau da, tradizionalki zaharrek bete duten lekua, gazteenek hartu dute orain.

Adin taldeen ezagutzaren bilakaera beste bi herrirekin alderatuko dugu: eskualde-buruarekin, eta eskualde berean egon ez arren, tipologia bereko beste batekin. Arrasate eta Aramaio ekarri ditugu ondorengo diagrametara; hurrengo orrialdean dituzue hiru herrietako ezagutzaren bilakaeraren diagrama horiek.

Oro har, ezagutzaren bilakaerak desberdintasunak izan du hiru herri hauetan: haurrengan eta gazteengan gertatu da ezagutza mailako bilakaerarik nabarmenena; hamar urteetan gorakada garrantzitsua gertatu da bi adin talde hauetan, eta honek zerikusi zuzena du urte hauetan irakaskuntzan gertatu den euskalduntzearekin. Haurrengan 86tik 91ra gertatu da igoerarik handiena; gazteengan, aldiz, 91tik 96ra gorakada nabarmenagoa izan da.

Helduen eta adinekoen ezagutza mailak, apalki bada ere, behera egin du Aretxabaletan. Alderantzizko joera izan du ezagutzaren bilakaerak Arrasaten adin talde hauetan. Eta Aramaion, berriz, heldu euskaldunetan beheranzko joera nabari da hamar urte hauetan; adinekoetan ez da aldaketa nabarmenik izan.

Aurrerantzean, beraz, haurren eta gazteen bilakaeraren joera berari eusten bazaio, helduen eta adinekoen adin taldeak euskaldunago bilakatuko dira, eta horrek erabileran ere eragin positiboa izango duela pentsa liteke.

*Eskala erreala 0-100 izanik ere, 35-95era egokitu ditugu argiago geratzeko aldera.

5 EMAITZEN AZTERKETA ETA ESANAHIA

5.1 Espero daitekeen erabilera: kontzeptuaren azalpena

Atal honetan erabilera erreala eta espero daitekeen erabilieraren (erabilera isotropiakoaren) arteko alderaketa egingo dugu; bata, erabilera erreala, Kale Neurketan jasotako emaitza da, eta bestea **J.L Alvarez Enparantza -Txillardegiren- eredu matematikoa** aplikatu ondoren lortutakoa. Horretarako euskararen ezagutza mailaren arabera espero daitekeen erabilera kalkulatu da, hau da, ezagutza hainbestekoa izanik (gure kasuan % 63,5 da) bikotekako, hirukotekako, eta laukotekako elkarrizketetan euskaraz hitz egitea estatistikoki zenbatean den posible aztertzen da. Horretarako gure hipotesian euskaldunak euskaldunekin elkartzen direnean BETI euskaraz mintzatuko direla suposatuko dugu; egoera baikorra beraz, elebidunak euskararekiko erabat leialak baitira, eta elebidun batekin topatzean beti euskaraz arituko dira.

Beraz, hipotesi horri jarraituta ezagutza eta erabilieraren arteko erlazioa aztertuko dugu. Sarritan entzun ohi da erabilera ezagutza mailara iristen (edo gerturatzen) ez den bitartean, erabilera baxua dela. Baieztapen hori, ordea, ez da zuzena, ezagutza eta erabilera ezin daitezkeelako bat etorri, gurea bezalako aldebakarreko elebitasun egoera batean.

Azter dezagun ezagutza eta erabilieraren arteko erlazio hori adibide batekin:

Eman dezagun laukote batean (A, B, D, C) hiru elebidun ditugula: A, B, D. Demagun elebidun horiek euskararekiko erabat leialak direla, alegia, beraien mintzakideak euskaraz baldin badaki beti euskaraz aritzen direla (adibiderako hipotesi didaktiko bat da, dudarik gabe).

Laukote horretan euskararen **ezagutza** % 75ekoa da, lautik hiru baitira euskaraz hitz egiteko gai. Azter dezagun jarraian euskararen **erabilera** .

Horretarako **zoriz** gerta daitezkeen elkarrizketa posibleak kalkulatu ditugu.

Bikoteka, 6 talde ditugu: AB, AD, AC, BD, BC, eta DC. Horietatik C ez dagoenean hitz egingo da euskaraz, hiru kasuetan beraz (AB, AD, eta BD), beste bikoteetan erdaldun elebakarra baitago.

Hirukoteka, 4 talde ditugu: ABD, ABC, ADC, eta BDC. Horietatik elkarrizketa bakarrean hitz egingo da euskaraz (ABD), gainontzeko hiruretan erdaraz mintzatuko dira.

Azkenik **laukoteka**, talde bakarra dugu. Eta noski C erdaldun elebakarra bertan egonez gero, erdaraz arituko dira.

Ondorioa garbia da: **hamaika taldetatik** —6 bikote, 4 hirukote eta laukote 1— **lau taldetan** arituko dira euskaraz — 3 bikotetan eta hirukoteko batean—. Hau da, taldeen % 36,4ean arituko dira euskaraz.

Hortaz, euskararen **ezagutza % 75a** delarik, eta euskaldunak aukera guztietan (mintzakidea euskalduna den guztietan) euskaraz arituko direla suposatuta —**egoera baikorrena**, beraz— erabilera %**36,4koa da**.

5.2 Erabilera erreala eta espero daitekeen erabilera

Aurreko adibidearen oinarria matematikara ekarrita, J.L. Alvarez Enparantzak *-Txillardegik-* espero daitekeen erabilera kalkulatzeko eredu sortu du. Ikus dezagun jarraian Aretxabaletan egindako eredu horren aplikazioa.

Aretxabaletako euskararen ezagutza, 1996ko eroldaren arabera, % 63,5koa da. Espero daitekeen erabilera (edo erabilera isotropiakoa) ondorengo formularekin kalkulatu dugu:

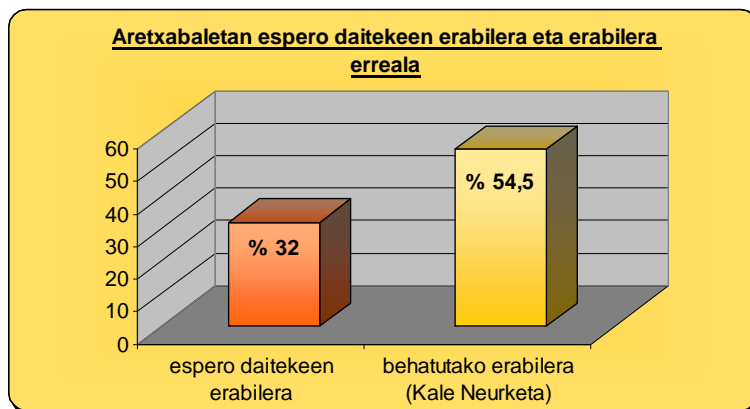
$$P_B = m_B (w_2e_x^2 + w_3e_x^3 + w_4e_x^4)$$

P_B =euskararen erabilera maila
 m_B =euskararekiko leialtasuna
 w_2 =bikotearen pisua
 w_3 =hirukotearen pisua
 w_4 =laukotearen pisua
 e_x =elebidunen proportzioa

Euskararen erabilera maila:

$$1(0,5488 \cdot 0,635^2 + 0,2862 \cdot 0,635^3 + 0,1650 \cdot 0,635^4) = 0,32 = \% \mathbf{32}$$

Hortaz, Aretxabaletako biztanleen arteko zorizko harreman posibleetan, estatistikoki espero daitekeen euskararen erabilera %32koa da. Kale Neurketak jaso duen erabilera erreala, ordea, % 54,5koa da. Espero daitekeena baino dezente altuagoa; 23 puntu hain zuzen.

*Eskala erreala 0-100 izanik ere, 0-60ra egokitu dugu argiago geratzeko aldera.

Esan bezala espero daitekeen erabilerak zera adierazten du: herriko edonork beste edonorekin hitz eginez gero (ausazko konbinaketak eginaz), zenbat aukera dauden estatistikoki biak euskaldunak izateko. Beste era batera esanda, euskaldunek, aukera duten egoera guztietan (leialtasuna %100) euskaraz egiten dutela suposatuz, erabilera zenbatekoa litzatekeen.

Hau erreferentzia teorikoa da, dena den. Jakin badakigu praktikan:

- a) euskaldunen leialtasuna ez dela % 100ekoa izaten: euskara dakitenen arteko elkarrizketak ez direla kasu guztietan euskaraz izaten.
- b) herriko edonork ez duela praktikan beste edonorekin harremanik izaten (harreman gehiago dugu gure ingurukoekin, adin berekoekin eta herriko zenbaitekin ez dugu praktikan inoiz harremanik).

Hau guztia kontuan izanik, Erabileraren Neurketan jasotako emaitza honela baloratu dezakegu *espero daitekeen erabilerarekin* alderatuta:

- **Aretxabaletan erabilera erreala isotropiakoaren oso gaintik ageri da;** erabilera isotropiakotik errealerara dagoen aldea % 70,3¹ da. Eta horretarako, arrazoi nagusiak bi izan daitezke²:
  1. **Herriko euskaldunak oso trinkoturik bizi dira**, gehienbat beraien artean harremantzen direlako. Honela, egunerokoan euskaldunak erdaldunekin (oso) harreman gutxi izatean, **euskararen erabilera estatistikoki espero dena baino dezente altuagoa da.**
  2. Herriko euskaldunen leialtasuna oso altua da, eta ondorioz, **euskaldunen arteko elkarrizketak ia beti euskaraz dira.** Horrek ere, euskararen erabilera estatistikoki espero dena baino askoz altuagoa izatea ekarriko du.

Egindako neurketarekin bi aldagai hauek zein neurri zehatzetan eragiten duten azaltzerik ez badugu ere, **erabilera erreala espero daitekeenaren oso gaintik dago eta hortaz, herriko euskaldunek trinkotasun handia eta leialtasun altua dutela baieztatu genezake.**

Espero daitekeen erabileraren inguruan gehiago sakondu nahi izanez gero, “*Txillardegiren* eredu matematikoa eta erabilera isotropiako” eranskinera jo dezakezue.

¹ Indize hau honela ateratu dugu: $(54,5-32)/32 * 100$.

² Balorazio hauek egiteko ezinbestekoa da erabileraren bilakaera eta herriaren ezaugarriak sakonkiago aztertzea eta ezagutzeta. Honako hau ditugun oinarritzko datuekin egindako irakurketa bat da, modu hertsian baino hipotesi bezala gehiago ulertu behar dena.

5.3 Eskualdeko⁵, probintziako eta Euskal Herriko datuekiko alderaketa

ARETXABALETA	<i>ezagutza (96)</i> % 63,5	<i>Erabilera (01)</i> % 54,5	<i>Espero zitekeen erabilera (96)</i> % 32
--------------	--------------------------------	---------------------------------	---

Eskualdeko eta tipologia beretsuko hainbat herriren datuak:

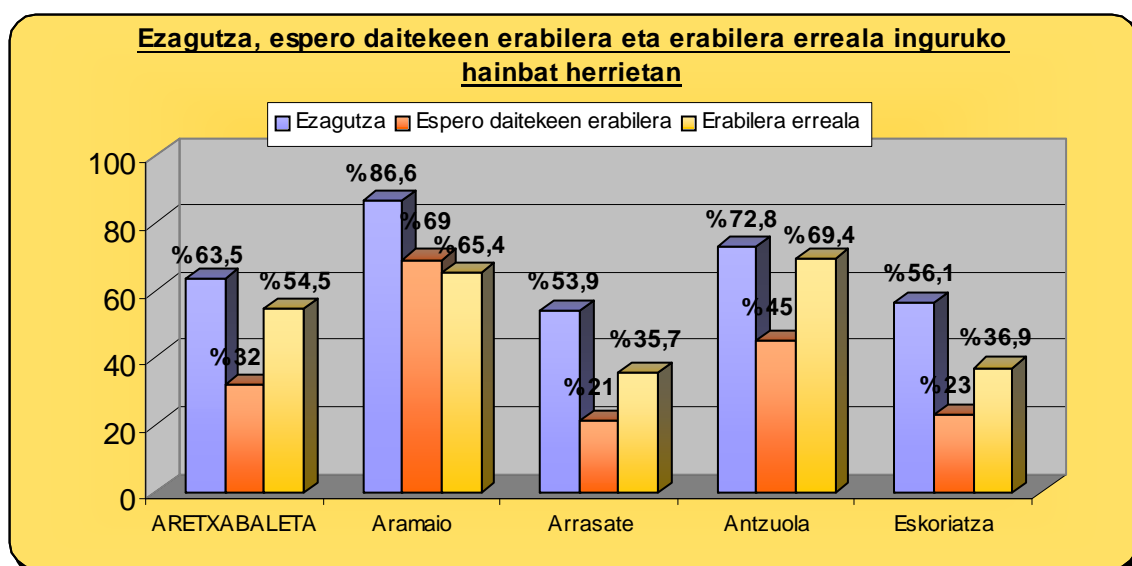
ARAMAIO	<i>Ezagutza (96)</i> % 86,6	<i>Erabilera (01)</i> % 65,4	<i>espero zitekeen erabilera (96)</i> % 69
---------	--------------------------------	---------------------------------	---

ARRASATE	<i>Ezagutza (96)</i> % 53,9	<i>Erabilera (01)</i> % 35,7	<i>espero zitekeen erabilera (96)</i> % 21
----------	--------------------------------	---------------------------------	---

ANTZUOLA	<i>Ezagutza (96)</i> % 72,8	<i>Erabilera (01)</i> % 69,4	<i>espero zitekeen erabilera (96)</i> % 45
----------	--------------------------------	---------------------------------	---

ESKORIATZA	<i>Ezagutza (96)</i> % 56,1	<i>Erabilera (01)</i> % 46,5	<i>espero zitekeen erabilera (96)</i> % 23
------------	--------------------------------	---------------------------------	---

Ondorengo diagraman Deba Garaiko eta inguruko hainbat herriren ezagutza eta erabilera jasotzeaz gain, duten ezagutzaren arabera espero daitekeen erabilera (isotropiakoa) bildu dizuegu:

⁵ Eskualdea definitzerakoan, EUSTATEk egiten duen banaketa hartu dugu kontuan; 9 udalerrri biltzen dituen Deba Garaia, hain zuzen.

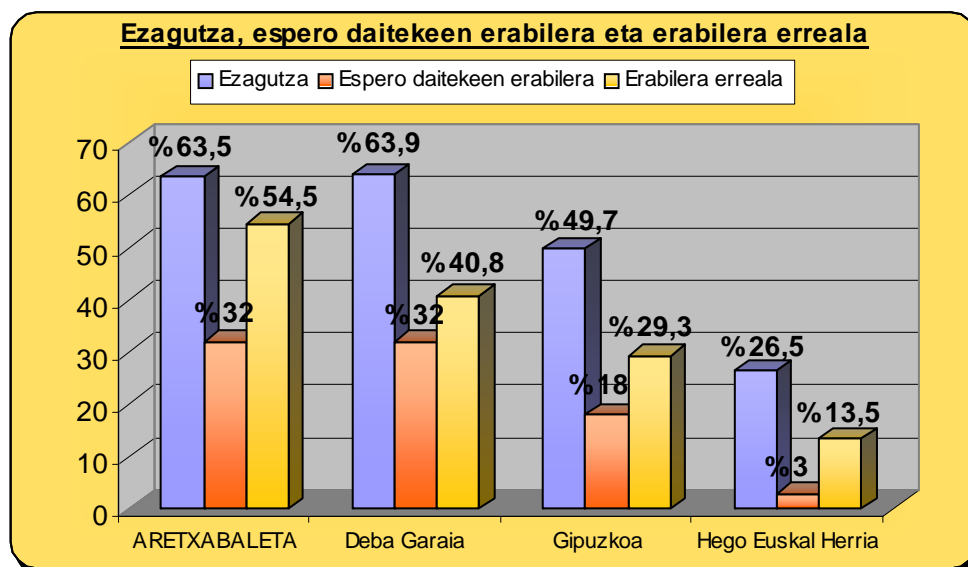
Ezagutzari erreparatuz gero, Aretxabaletak eskualdeko herrien ezagutza maila antzerakoa du (% 63,5), ezagutza maila altuenekoa Aramaiok eta Antzuolak dutelarik, eta baxuenekoa, berriz, Arrasatek eta Eskoriatzak. Antzeko zerbait gertatzen da erabilerari dagokionez ere (% 54,5).

Alderaketa batzuk egitearren, eta ezagutza mailari dagokionez gertuen duen (% 56,1) Eskoriatzako kasua kontrastatzeko hartzen badugu, erabilerari dagokionean Aretxabaletak Eskoriatzako erabilera 17,5 puntutan hobetzen duela ohar gaitzke.

Honenbestez, eta garrantzitsuena dena laburbiltzekotan, arestian aipatu bezala, Aretxabaletan jaso den erabilerak (% 54,5) espero zitekeen erabilera (% 32) 23 puntuan gainditzen duela azpimarratu behar da.

Eskualdeko, probintziako eta Hego Euskal Herriko datuak:

DEBA GARAIAN	Ezagutza (96) % 63,9	Erabilera (97) % 40,8	espero zitekeen erabilera (96) % 32
GIPUZKOAN	Ezagutza (96) % 49,7	Erabilera (97) % 29,3	espero zitekeen erabilera (96) % 18
Hego Ehn	Ezagutza (96) % 26,5	Erabilera (97) % 13,5	espero zitekeen erabilera (96) % 3

*Eskala erreala 0-100 izanik ere, 0-70era egokitu dugu argiago geratzeko aldera.

Aretxabaletako erabilera eskualde, herrialde eta Hego Euskal Herriarekin alderatzen badugu, Aretxabaletako kaleetan jasotako euskararen erabilerak (% 54,5) alde handiz gainditzen dituela Deba Garaiko, Gipuzkoako eta Hego Euskal Herriko erabilerak nabarmen daiteke.

Azpimarratzekoa da, Aretxabaletako eta Deba Garaiko ezagutza maila, eta beraz espero daitekeen erabilera, berdina izanik ere, Aretxabaletako erabilera errealak alde handiz gainditzen duela Deba Garaikoa; 14 puntuan, hain zuzen.

6 DATOZEN URTEETARAKO BEGIRA PROSPEKZIOA (2001-2011)

Atal honetan, datozen urteetarako herriko euskaldungoaren bilakaeraren prospekzioa duzue. Prospekzioa SEI Elkarteak sorturiko BEGIRA tresna erabiliz prestatu dugu eta euskararen ezagutzak, zein espero daitekeen erabilerak datozen 10 urteetan herrian izango duen bilakaeraren berri ematen digu.

Ezagutzaren bilakaera:

HERRIA	BIZTANLERIA		EUSKALDUNAK		HAZKUNTZAK	
	1991	1996	1991	1996	Bizt.	Eusk.
Aretxabaleta	6060	5836	3615	3707	-0,75	0,50

BEGIRA erabiliz, zera kalkulatu dugu: 1991 eta 1996. urteetako erroldetako biztanleria eta euskaldungoaren datuetatik abiatuta, euskaldunen kopuruak teorikoki zein bilakaera jarraituko duen datozen urteetan (91tik 96rako bilakaera berdina jarraituta). Ondorengo taulan dituzue urtez urteko datuak:

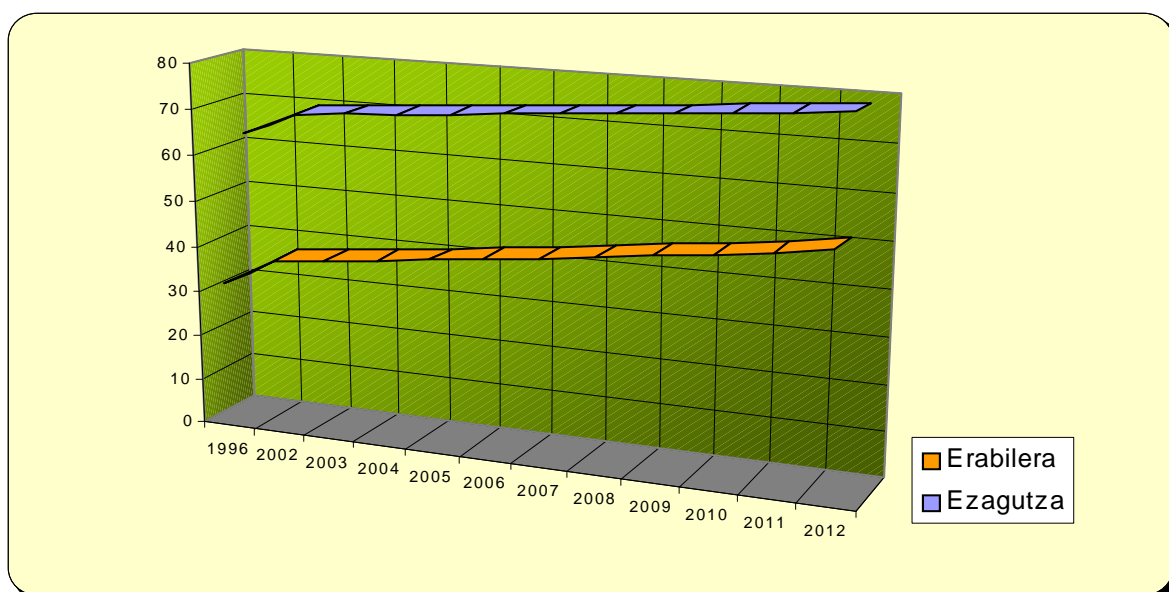
Herria	Euskaldun kopuruaren bilakaera											
	1996	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Euskaldunak	3707	3820	3840	3859	3879	3898	3918	3937	3957	3977	3997	4017
%-a	63,5	68,5	69,4	70,2	71,1	72	72,9	73,8	74,8	75,7	76,7	77,7

Halaber, ezagutzaren bilakaera honetan oinarrituta “espero daitekeen erabilera” edo “erabilera isotropiako” ere kalkula genezake, *Txillardegiren* eredu matematikoan oinarrituz:

Erabilera isotropikoaren bilakaera:

Herria	Erabilera isotropikoa (estimazioa)											
	1996	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Erabilera (%)	32,2	38,6	39,8	41	42,3	43,6	45	46,4	47,8	49,3	50,9	52,5

Ondorengo diagraman duzue Aretxabaletan datozen 11 urteetan ezagutzak eta erabilera isotropiakoak izango duten **bilakaeraren prospekzioa**:

*Eskala erreala 0-100 izanik ere, 0-80ra egokitu dugu desberdintasunak argiago irudikatze aldera

BEGIRA aplikazioa baliagarria zaigu kasu askotan ditugun datuetatik abiatuta bilakaera zein izango den jakiteko.

Kontuan izan, BEGIRAKo prospekzioa egiteko 1991ko eta 1996ko erroldako datuak erabili ditugula (ez dugu beste aukerarik, 2001eko daturik oraindik ez delako zabaldu). BEGIRAK, ezagutza aldetik urte horietan eman den bilakaera bere horretan mantenduz gero ezagutzak (eta horren arabera erabilera isotropiakoak) zein bilakaera izango duen azaltzen digu. Kontuan izan 91tik 96ra Aretxabaletan euskararen ezagutzak gora egin duela. Eta, hain zuzen, prospekzio honek adierazten diguna da urte horietako bilakaera mantenduta urtez urte zein izango den ezagutza.

BEGIRA aplikatuta Aretxabaletako prospekzioak hau adierazten badigu ere, kontuan hartu behar dugu erabilera isotropiakoaren oso gainera dagoela erabilera erreala Aretxabaletan. Beraz, pentsa liteke joera hori mantentzen bada erabilera erreala BEGIRAK erakusten digunaren gainera egongo dela.

7 ERANSKINAK

7.1 Txillardegiren eredu matematikoa eta erabilera isotropiakoa

OINARRI TEORIKOAZ ETA KONTZEPTUAREN ESANAHIARI BURUZKO ZENBAIT AZALPEN (laburpen gisa)

Txostenean “*espero daitekeen erabilera*” bezala izendatu duguna, berez, J.L. Alvarez Enparantza “*Txillardegik*”k garaturiko “*erabilera isotropiakoa*” da, eta egile beraren Eredu Matematikoan oinarrituriko kontzeptua da. Ondorengo lerrootan kontzeptu honen oinarria, esanahia eta erabilgarritasunari buruzko laburpen bat duzue.

Gaiari buruz informazio osatuagoa nahi duenak jo beza BAT Soziolinguistika aldizkariaren 28. zenbakira (51-68 orr, Xabier Isasi eta Arantxa Iriarteren artikulua, bertatik hartu ditugu laburpen honetan letra etzanean ageri diren testu batzuk). Eredu osoa, berriz, *Txillardegik* eta Xabier Isasik argitaraturiko *Soziolinguistika Matematikoa* liburuan duzue (UEU-EKB, Bilbo; 1994).

Laburpen honetan *Txillardegiren* eredutik zenbait puntu aipatuko ditugu soilik, Kale Erabileraren Neurketa egiteko moduarekin eta Erabilera Isotropiakoa kontzeptuarekin lotura zuzena dutenak, beti ere erabilitako metodologiaren eta kontzeptuen ulermena errazteko xedez.

Abiapuntua: ukipen egoera

Hasteko, kontuan izan behar dugu gurea hizkuntza ukipen egoera bat dela (gure kasuan, gizarte berean bi hizkuntza):

Txillardegik garatutako eredu matematikotik alderdi bat besterik ez dugu hartu. Hizkuntzen arteko ukipen egoerari aplikatuko diogu. Egoera horretan, esan dugunez, B hizkuntzako hiztun elebakar multzo esanguratsurik ez dago, hiztun guztiak A hizkuntzaren jabe diren bitartean, haien arteko batzuk B hizkuntza jakin eta erabiltzeko moduan daude.

(gure kasuan B euskara litzateke eta A gaztelania edo frantsesa).

Elebidunen aldetik B hizkuntzaren erabilera gertaera estokastiko gisa definitu dugu. Azken buru, ez dugu ezagutzen alde aurretik zein den elebidunen portaera linguistikoa. Biztanle bakoitzak eta guztien artean momentu jakinetan hizkuntza harremanen bat gerta daitekeela suposatzen badugu, orduan B hizkuntzaren erabilera maila elebidunen proportzioaren funtzio zuzena izaten da.

Hortaz, kontuan izan behar dugu, batetik **ukipen egoeran gaudela** eta gainera, gure kasuan, euskara dakiten guztiek dakitela gaztelania edo frantsesa. Ondorioz, euskara egoera jakin batzuetan erabili ahal izango da, eta egoera horien zenbatekoa B hizkuntzaren hiztunen (alegia, euskaldunen) proportzioaren arabera izango da. Gogoan izan **erabiltzeko aukeraz** ari garela,

aukera potentzialaz, gero beste gauza bat da zer hizkuntza jokaera duten elebidun horiek, baina aukerak zenbat izango diren kalkula dezakegu.

Probabilitatea:

Zein da B hizkuntzako 2 hiztunen arteko elkarrizketa bat gertatzeko probabilitatea?

$$PR_{BB} = e_B \cdot e_B = e_B^2 \quad \text{Non, } e_B \text{ euskal hiztunen proportzioa den (Otik Iera)}$$

Demagun, adibidez, %55a euskalduna den herri batean garel. Bertako bi biztanle (edozein) kalean elkartzen badira, zenbatekoa da biak euskaldunak izateko probabilitatea?

$$PR_2 = 0,55 \cdot 0,55 = 0,302 \text{ edota } \% 30,2$$

Baina, noski, kalean ematen diren elkarrizketak ez dira beti bi pertsonen artekoak izaten: bikoteen, hirukoteen, laukoteen eta hiztun talde handiagoen arteko elkarrizketak ere eman daitezke. Eta zenbatekoa da hirukote bat kalean elkartuta elkarrizketa euskaraz izateko probabilitatea, alegia; zenbatekoa da hiru hiztun horiek euskaldunak izateko probabilitatea? (lehengo adibide bera erabiliz);

$$PR_3 = 0,55 \cdot 0,55 \cdot 0,55 = 0,166 \quad \text{alegia } \%16,6$$

Eta hirukotea izan beharrean, laukotea bada, probabilitatea oraindik eta gehiago gutxitzen da:

$$PR_4 = 0,55 \cdot 0,55 \cdot 0,55 \cdot 0,55 = 0,091 \quad ; \quad \%9,1$$

Eta probabilitatea gero eta txikiagoa da taldea handitu ahala. *Txillardegiren* hitzetan: “*talde handietan (n =4,5,6,...), B hizkuntzaren erabilerak erritmo esponontzial batean egiten du ihes*”. Eta errealitatean zenbateko taldetan ematen dira elkarrizketak? Orain arte Euskal Herri mailan egindako Kale Erabilera Neurketen informazioa erabil dezagun horretarako:

Bikote, hirukote eta laukoteen proportzioa:

EKBk 1993 eta 1997ko neurraldietan solaskide kopurua behatu zuen. Hau da, behatutako elkar hizketak bikoteetan, hirukoteetan, laukoteetan, boskoteetan edo talde handiagoetan gertatzen zirenen arabera, bikote, hirukote, laukote, boskote,... kopuruak zenbatu eta haien artean zeintzuk egiten zuten euskaraz zehaztu ere.

Bi neurketaldi horietan solaskide kopuruaz, guk w_i pisu estatistikoak deitutakoaz, jasotako datuetatik abiatu, laukoteetara mugatu dugu hiztun taldeen tamainaren eragina eta w_2 , w_3 eta w_4 pisu estatistikoak balio finkotzat jo. Horrela, batenaz beste bikote, hirukote eta laukoteen pisuak ondorengoak finkatu ditugu:

$$\begin{aligned} w_2 &= 0.5488 \\ w_3 &= 0.2862 \\ w_4 &= 0.1650 \end{aligned}$$

Beraz, kalean behatutakotik ondorioztatu dugu lau hiztunetik gorako taldeen arteko elkarrizketak oso gutxitan gertatzen direla (talde handiagoetan normalki ez da elkarrizketa bakarra egoten, gehiago baizik). Bestalde, orain badakigu bikote, hirukote eta laukoteen pisua zenbatekoa den eta proportzio hori gure kalkuluetan finkotzat hartuko dugu.

Horrela ba, probabilitate mailan, euskarazko elkarrizketak gerta daitezen dagoen aukera (berriz ere e_B herriko euskaldunen proportzioa izanik) hau izango da:

$$PR_B = w_2 e_x^2 + w_3 e_x^3 + w_4 e_x^4$$

Baina, noski, gogoan izan hasieran aipatu duguna: **ukipen egoeran gaudela** eta gainera, gure kasuan, euskara dakiten guztiek dakitela gaztelania edo frantsesa. Ondorioz, *Txillardegik* dioskunez: “*B –ren erabilera eman dadin erabat beharrezkoa den baldintza bakarra da elebidunak, horretara beharturik ez egon arren, leialtasunez, beraien artean B erabiltzen jarraitzea (lasai-lasai erabil baitezakete A beraien artean ere)*”.

Orain arteko urratsetan, elebidunen proportzio jakin bat izanik, hiztunen artean euskarazko elkarrizketak eman daitezen zenbat aukera ditugun kalkulatu dugu. Baina, jakina, mila arrazoi ezberdin tarteko, gerta daiteke euskaldunen arteko elkarrizketak erdaraz izatea. Beharrezko ez izanik ere euskaraz egite hori *Txillardegik* hizkuntza leialtasun bezala izendatu du (m_B).

Erabilera maila hiru osagaien funtzio zuzena izango litzateke, elebidunen proportzioa (e_x), mintzakide taldearen tamaina edo solaskide kopurua erabilera askean (w_i) eta hizkuntza gutxiagotuarekiko leialtasuna (m_B). Horrela, erabilera maila kalkulatzeko formula ondorengoa izango litzateke.

$$P_B = m_B (w_2 e_x^2 + w_3 e_x^3 + w_4 e_x^4)$$

elebidunen proportzioa
laukotearen pisua
hirukotearen pisua
bikotearen pisua
hizkuntzarekiko leialtasuna

Hizkuntza gutxiagotuaren erabilera maila isotropiakoa

Formula honetatik abiatuta, erabilera isotropiakoa (edo espero daitekeena) kalkulatzeko $m=1$ dela suposatuko dugu, alegia, euskara dakitenen arteko elkarrizketak ematen direnean beti euskaraz direla eta egoera isotropiakoa dela. Formula, hortaz:

$$P_B = w_2 e_x^2 + w_3 e_x^3 + w_4 e_x^4$$

Azken oharrak: ISOTROPIA / ANISOTROPIA eta KONPAKTAZIOA:

Probabilitateak kalkulatzeko garaietan, B hizkuntzaren ageriko erabilera zorizko gertaeratzat jo dugu. Nonahi eta noiznahi ager daitekeen jazoera dela esan nahi dugu. Gure erdua eredu estokastikoa dela esaterakoan, B hizkuntzaren erabilerari buruzko aurriritzi guztiak baztertzan ditugula esan gura dugu, zuzenak zein okerrak, ez dugu aurriritzi bakar bat onartzen. Esaten dugu, B hizkuntzaren erabilera, elebidunak tarteko direlarik, gertaera probablea dela, besterik ez. Orokorrean, kontrako frogatu ezean, gizartea linguistikoki **isotropiako** da; B hizkuntzaren erabilera, printzipioz, elebidunen proportzioaren funtzio zuzena da.

Orain arteko urratsetan gizarteko egoera isotropiakotzat hartu dugu, hortaz: alegia, suposatuz dugu edozein hiztunek beste edozeinekin hitz egiteko probabilitatea duela.

Dena den, J.L. Alvarez Enparantzak eta X. Isasik egindako azterketetan ikusi da herri askotan hori ez dela horrela. Neurketak eginda, kasu batzuetan m-ren balioa 1 baino handiagoa lortzen zen neurketaren emaitza errealak gorago azaldu dugun formularen sartuta, eta hori estadistikoki onartezina da (leialtasuna %100ekoa baino handiagoa izatea suposatuko luke). Txillardegiren hitzetan “Neurketen emaitzak (mota guztietako herrietan behin eta berriz errepikatutako) soilik uler zitezkeen A hizkuntzako elebakarren kopuru handi bat hiztun elebidunekin harremanetan ez zegoela suposatuz. A hizkuntzako elebakarren isolamentu linguistiko honek B hizkuntzaren erabilera hobetzen du”

”Horrek behartu gintuen isotropia linguistikoaren hipotesia alde batera uztera. **Euskal Herrian ez da isotropia hori ematen**”

Horrek esan nahi du nolabait gure herrietan bi sare edo komunitate ezberdin daudela (euskarazkoa eta erdarazkoa) eta bateko zein besteko kideen artean harremanak izateko aukera ez dela estatistikoki askea, ausazkoa, guk hasieran suposatuz dugun bezala. Beste modu batean esanda, hiztun bakoitzak bere sareko kideekin maizago ditugula harremanak beste sarekoekin baino.

Errealitate honetaz jabetzeak eraman zituen J.L. Alvarez Enparantza eta X. Isasi eredu matematikoaren garapenean urrats berriak ematera. Besteak beste, “gizarteratze tasa” (g) kontzeptua erabili dute, aipatu bi sareen arteko integrazio maila deskribatzeko.

Gorago esan bezala, neurketen emaitzetako bat izan da ohartzea badagoela A hizkuntzako elebakarren proportzio bat ez duena elebidunekin harremanik izaten. $g=0$ izango da inolako harremanik ez dagoenean (alegia, erdaldunen eta euskaldunen sareak bata besteagandik erabat berezita bizi direnean, harremanik gabe) eta $g=1$ izango da herriko A elebakar guztiak elebidunen sarean erabat integratuta dauden kasuetan (kasu honetan sare bakarrean leudeke guztiak, elebakarrak eta elebidunak).

Pentsatuko duzue, kasu errealik gehienak mutur batean zein bestean baino, bien artean kokatzen dira. Horrela, hemen aipatu ditugunez gain beste formula batzuk ere erabilia, kaleko erabilera neurtuta Txillardegiren erdua iristen da komunitate baten leialtasuna (m) eta gizarteratze tasa (g) zehaztera. Azken honek, nolabait Txepetx-ek definituriko euskaldungoaren konpaktazioa kontzeptuaren antzeko zerbait adierazten digu.

Dena den, Kale Erabileraren neurketa egin dugun honetan leialtasun eta konpaktazio kalkulurik egin ez dugunez, oraingoan kontzeptu hauen aipamena baino ez dugu egin nahi, interesa duen oro hasieran aipatu iturrietara jotzera gonbidatuz.

Ikusi dugu, hortaz, nola kalkula daitekeen **erabilera isotropiakoa** herri batean euskaldunen proportzioa zenbatekoa den jakinda. Gerora ikusi dugu nola praktikan Euskal Herrian ez den egoera isotropiakoa ematen, eta **gizarteratze tasa** ere kontuan hartu behar dugun.

Dena den, erabilera isotropiakoa oso erabilgarria zaigu, herrian neurtu dugun erabilera errealaren emaitzak altuak edo baxuak diren baloratu ahal izateko erreferentzia teoriko bat ematen digulako. Eta, horretarakoxe erabili dugu guk erabilera isotropiakoa txosten honetan.

2002ko urtarrilean

SEI elkarte

Ikerketa eta Neurketa taldea

7.2 Neurketa arauak eta oharrak

Zer neurtu behar da?

Kalean, eta **kalean soilik dabilen jendearen** arteko hizkuntz erabilpena. **Leku itxiak** beraz (tabernak, dendak, kiroldegiak, etxeak, lantegiak, garraioak, edonolako lokalak,...), **neurketa honetatik kanpo geratzen dira**.

Neurketa, ez inkesta:

Kalean goazela jendeari ez zaio galdetu behar normalean zein hizkuntza hitz egiten duen edo une horretan zein hizkuntzaz ari den mintzatzen. Ez **galdetu, entzun** egin behar dugu eta entzuten dugun hizkuntza jaso taulan, jendeari ezer esan gabe. Gure helburua kaleko hizkuntza errealitatea bere horretan jasotzea da, ahalik eta modurik objektiboenean kalean doazenek ez dute jakin behar neurketa egiten ari garenik.

Ibilbidea:

Neurketa egiteko **ibilbide jakin bat** egongo da finkaturik aldezturik (SEIko teknikariek Udalekoekin adostua). Ibilbidea herriko kalerik jendetsuenek osatuko dute, normalean erdigunean (erdigunea zentzu zabalean ulertuta). Ibilbideak inguru ezberdinak zeharkatzea komeni da: erosketakaleak, poteo kaleak, haur jolas-lekuak, pasealeku eta parkeak, etab. Ibilbideak hasi eta bukatu leku berean egin beharko du eta **neurtzaileak behar hainbat aldiz egingo du ibilbidea**, neurraldi bakoitzak irauten dituen bi ordu horietan.

Neurtzaile bakoitza bere ibilbidean paseatzen ibiliko da. Ez dago arazorik noizbehinka eserlekuren batean eserita neurketa egiteko, eta batzuetan gainera, disimulatzeko beharrezkoa ere izango da. Baina eserita denbora gehiegi ematea ere ez da komeni. Izan ere, helburua neurketa ibilbide guztian zehar egitea da (gainera, plaza edo antzerakoetan ez bada, eserita egonda jende gutxiago neurtuko dugu).

Datuak nola jaso:

Datuak idazteko honekin batera doan eredu erabiliko duzue, eta han ageri den moduan idaztea komeni da, hots, neurtutako lagun bakoitzeko makilatxo bat jarritz.

Hiru motatako fitxak daude; **eta neurraldi bakoitzean dagokiona erabili behar da (arduradunak adieraziko dizue zein)**. **Fitxa bakoitzean hiru datu hartzen dira kontuan:** (Lehenengo bi datuak hiru fitxetan errepikatzen dira).

1. Adin taldea: haurrak (14 urte bitartean), gazteak (15-24 urte), helduak (25-64 urte) eta zaharrak (65 urtetik gorakoak). Jendeak zein adin izango duen sumatzea neurtzaileen egitekoa izango da, eta gutxi gorabehera egin beharrezkoa da.

2. Hizkuntza: euskara edo erdara (gaztelania).

3. Fitxaren arabera:

- Talde tamainaren arabera fitxan **taldearen tamaina** hartzen da kontutan, hau da, bikote, hirukote, laukote, boskote ala talde handiagoetan dabilen jendea.

- Generoaren arabera fitxan **generoa** aztertzen da.

- **Haurren presentziaren** araberako fitxan, mintzakideen artean haurrik badagoen aztertzen da.
- Horretaz gain, bada laugarren fitxa bat “**bakarrizketak**” jasotzeko erabiliko duguna.

Adibideak:

Neurketa nola egiten den azaltzeko **bi adibide** jarriko ditugu:

1.- Bi haur (bi neska) badoaz euskaraz hitz egiten

- Talde tamainaren araberako fitxan: bikoteei dagokien tartean eta euskarazko zutabearen haurren atalean bi makilatxo jarri.
- Generoaren araberako fitxan: Emakumezkoiei dagokien tartean eta euskarazko zutabearen haurren atalean bi makilatxo jarri.
- Haurren presentziaren fitxan: “haurren presentzia bai” tartean, “haurren arteko elkarrizketa” kategorian euskarazko zutabearen bi makilatxo jarri.

2.- Senar emazteak 5 urteko alabarekin eta 16 urteko semearekin badoaz eta erdaraz hitz egiten ari dira:

- Talde tamainaren araberako fitxan: **laukoteei** dagokien tartean eta **erdarazko** zutabearen **helduen** atalean bi makilatxo jarri, **haurren** atalean bat eta **gazteen** atalean beste bat.
- Generoaren araberako fitxan: **Emakumezkoiei** dagokien tartean eta **erdarazko** zutabearen **haurren** atalean makilatxo bat jarri eta beste bat **helduenean**. **Gizonezkoen** tartean **gazteen** atalean ere makilatxo bat eta azkena **helduenean**.
- Haurren presentziaren fitxan:

a).- Zuzenean amak alabari hitz egiten badio, **bi** makilatxo jarriko ditugu (**BESTE BIAK KONTUAN HARTU GABE**). “**Haurren presentzia bai**” tartean, “**haur/nagusi/haur arteko elkarrizketa**” kategorian eta **erdarazko** zutabearen **helduen** atalean makilatxo bat, **haurren** atalean beste bat.

b).-Zuzenean amak semeari (edo aitari; alegia, haurrari **zuzenean ez**) hitz egiten badio, **lau** makilatxo jarriko ditugu. “**Haurren presentzia bai**” tartean, “**nagusien arteko elkarrizketa** (haurrak ez dira mintzakide)” kategorian eta **erdarazko** zutabearen **helduen** atalean bi makilatxo jarri, **haurren** atalean bat eta **gazteen** atalean beste bat.

Azalpena merezi duen puntua da hau : lau lagun elkarrekin doazenean **normalean bat entzungo** dugu hizketan eta beste hirurak entzule izango dira (arreta gehiago edo gutxiago jarriaz, guri hori ez zaigu axola). Kasu horretan **guk fitxan lau lagun entzun dugula jarriko dugu**, hau da, lau makilatxo, hizketan zihoan bakar horren hizkuntzan.

- Laugarren fitxa, “**bakarrizketak**” neurtzen dituen fitxa, **hiru neurralditan neurtuko da**. Bertan bi aukera ditugu: eskuko telefonoz hitz egiten ari direnak eta bestelakoak (animaliekin, atarietako interfonoz, etab.) Fitxa horretan, jakina, elkarrizketa bakoitzeko marratxo bakarra egingo dugu, mintzakide bakarra entzun (eta ikusiko) baitugu.

Beste ohar batzuk:

- Entzuten den guztia apuntatu behar da. Hau da, ibilbidean zehar norbait birritan entzun arren, birritan jasoko da bere erabilera. Hala eta guztiz ere, ezingo dugu behin eta berriz jende berberaren itzulingeruan ibili, beti datu bera jasoaz (Erreferentzia moduan, 2000 biztanletik beherako herrietan pertsona bera —**neurraldi eta elkarrizketa berean**— ez dugu bi bider baino gehiagotan neurtuko; 2000-5000 biztanleko herrietan lau bider baino gehiagotan ez; 5000tik gorakoetan bost bider baino gehiagotan ez).
- Neurtzaileekin hitz egiten dutenei ez zaie neurtuko.
- **Dudazko kasuak ez jaso**, hau da, entzundako hizkuntza zein den ziur ez dakigunean, jaso gabe utzi.
- Hegoaldean euskaraz edo gaztelaniaz ari ez diren beste hiztun guztiak ez apuntatu. Iparraldean euskaraz eta frantsesez ari direnak soilik izango dira neurtuak. Hala eta guztiz ere, Ermua bezalako herrietan galizieraz ere entzun ohi da. Hiztunak herrikoak bertakoak izatea posible den kasu horietan kontutan hartu behar dira eta erdarazko zutabean apuntatu.
- **Inoiz ez dugu galderarik egingo, ez galdetu ezer** : ez zein adin duen, ez zein hizkuntza erabili ohi duen, ez une horretan zein hizkuntzaz ari den mintzaten... Ez da ezer galdetu behar, ez baikara inkesta bat egiten ari ; gurea neurketa denez, entzundakoa jaso behar dugu.

Azken oharrak:

Euskara gutxi entzutea gogorra izan arren, **beti egia jarri**. Euskaltzaleon joera psikologikoa izaten da errealitateak adierazten duena baino euskara gehiago aditu nahi izatea. Alferrik gabiltza ordea, geure buruak engainatzen: azterketa hau **euskararen egoera ezagutzeko tresna oso garrantzitsua** da eta errealitatea egiazki nolakoa den jakitea interesatzen zaigu. Honetan, mesedez, zorrotzak izan. Taberna, denda eta bestelako leku itxien barnealdeetan neurtzerik ez dagoen arren, **haien sarrera-irteeretan bai**. Hori oso kontutan hartzekoa izan daiteke euria eginez gero batez ere. Bukatzeko, esan, garrantzitsua dela neurketa egun zehatzak noiz izango diren ez iragartzea, bestela gerta daiteke euskaldunek euskara ohizkoa baino gehiago erabiltzea, eta normala den egoeraz bestelako datuak jasotzea.

7.3 Fitxak

7.4 Eraitza orokorrak

